

Historie budoucnosti aneb České filmové sci-fi v čase

Bc. BcA. Tomáš Richtr

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Audiovize

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš Richtř**
Osobní číslo: **K19424**
Studijní program: **N8209 Teorie a praxe audiovizuální tvorby**
Studijní obor: **Audiovizuální tvorba – Režie a scenáristika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **1. Teoretická část:
Historie budoucnosti aneb české filmové sci-fi v čase
2. Praktická část:
Režie audiovizuálního díla, nebo soubor audiovizuálních děl, délka minimálně 20 min., nebo scénář v rozsahu nad 70 stran či dva scénáře v rozsahu 20-30 stran**

Zásady pro vypracování

1. Teoretická část:

Rozsah práce: minimálně 30 normostran textu bez započítání obsahu, rejstříku a obrazových příloh.

Formální podoba: Jednotná formální úprava teoretické části práce, její uložení a zpřístupnění se řídí aktuální verzí příslušné směrnice rektora. Student odevzdává 1 ks fyzické (tištěné) práce v pevné vazbě. Tištěná verze práce obsahuje originální „Zadání DP/BP“ včetně příslušných podpisů a studentem podepsané Prohlášení o původnosti práce. Práce v elektronické podobě obsahuje nascanované „Zadání DP/BP“ se všemi formálními náležitostmi a také nepodepsané Prohlášení studenta o původnosti práce. Plný text elektronické verze ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) student odevzdá nahráním do IS/STAG a do příslušné složky na NAS-AAV (viz níže).

Pokyny k vypracování: prostudujte a analyzujte dostupné materiály z profesního hlediska a formulujte závěry a získané vědomosti do podoby akademického/odborného textu.

2. Praktická část:

Přípustné varianty praktické části:

1) Režie audiovizuálního díla (vyrobeného v systému řízené výroby FMK) v minimální délce 20 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV. 2) Režie souboru audiovizuálních děl oficiálně schváleného před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV. 3) Scénář v rozsahu nad 70 stran, nebo dva scénáře v rozsahu 20-30 stran. Varianta musí být schválena před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba.

Další požadované materiály praktické části:

a) Upoutávka, teaser či trailer na předložené audiovizuální dílo (var. 1 a 2). b) Písemná explikace z pohledu dané specializace. Minimální rozsah 2 normostrany (var. 1, 2, 3). c) Anotace (var. 1, 2, 3). d) Technický scénář (var. 1). e) Štábová listina (var. 1, 2).

V případě, že je dílo autorským počinem nebo není součástí praktické části SZS studenta Produkce, je nutné dodržet doložení požadovaných materiálu a-h dle zadání specializace Produkce. Tato data odevzdává za projekt vždy jeden člověk. Nezbytná je konzultace s vedením AAV. Všechny odevzdávané materiály musí splňovat vnitřní technické normy dle Výrobní knihy AAV pro odevzdávání prací a musí být řádně popsány (jméno, název, logo fakulty, formát, rozlišení). Součástí závěrečné práce je vytištěný a podepsaný formulář „Údaje o diplomové práci studenta“.

Uložení na NAS:

Ve složce na NAS-AAV, označené „Bakalářská / Magisterská práce“ uložte:

1. Teoretickou práci ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) dle specifikací výše. 2. Vytvořte podsložku Praktická práce, která bude obsahovat materiály částí a- h. Řádně nazvaný film/absolventské dílo odevzdávejte ve formátech splňujících vnitřní technické normy AAV pro odevzdávání prací. 3. Vytvořte podsložku s názvem Katalog, která bude obsahovat „Podklady pro katalog FMK UTB ve Zlíně“: 10 kusů obrazové dokumentace praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní e-mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ADAMOVIČ, Ivan. *Encyklopedie fantastického filmu*. Praha: Cinema, 1994. ISBN 80-901675-3-5.

GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. 206 s. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

KOKEŠ, Radomír. (2011). *Teoretizování o žánrové povaze a fikčních světech českých sci-fi komedií*. Illuminace. 23. 71-92.

JURÁČEK, Pavel, LUKEŠ, Jan, ed. *Deník: (1959-1974)*. Praha: Národní filmový archiv, 2003. Knihovna Illuminace. ISBN 80-7004-110-2.

VEČEŘA, Michal, Alena ELBELOVÁ, Alena ŠLINGEROVÁ, et al., ČESÁLKOVÁ, Lucie, ed. *Zpět k českému filmu: politika, estetika, žánry a techniky*. Přeložil Jan KOVÁŘ, přeložil Pavel SMUTNÝ, přeložila Tereza VÍZKOVÁ. Praha: Národní filmový archiv, [2017]. ISBN 978-80-7004-180-2.

Vedoucí teoretické části: **doc. Mgr. MgA. Jan Gogola**
Ateliér Audiovize

Vedoucí praktické části: **doc. Mgr. MgA. Jan Gogola**
Ateliér Audiovize

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. května 2022**

L.S.

Mgr. Josef Kocourek, PhD.
děkan

MgA. Irena Kocí, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne: 12. 5. 2022 .....

Jméno a příjmení studenta: TOMAŠ RICHTE .....

.....
podpis studenta

ABSTRAKT

Práce se zabývá mapováním sci-fi filmů natočených v Česku a Československu od počátků kinematografie do současnosti. V kapitole o porevoluční sci-fi kinematografii prostor dostávají nejen profesionální filmy, ale i studentské a amatérské. V analytické části se na základě porovnání filmů *Ikarie XB 1* (1963) a *Mars* (2018) snažíme ukázat, jak se pracuje se sci-fi žánrem v současnosti oproti předchozím obdobím a zároveň analyzujeme filmy po dramaturgické stránce s cílem odhalit tendence typické pro současný sci-fi film.

Klíčová slova: sci-fi, československé sci-fi, žánrová kinematografie, *Ikarie XB 1*, Jindřich Polák, *Mars*, Benjamin Tuček

ABSTRACT

The thesis deals with the mapping of science fiction films made in the Czech Republic and Czechoslovakia from the beginnings of cinema to the present. In the chapter on post-revolutionary science fiction cinema it deals not only with professional films, but also with student and amateur films. In the analytical part, it compares *Icarus XB 1* (1963) and *Trash on Mars* (2018) to show how the science fiction genre is handled in the present versus previous periods, while analysing the films dramaturgically in order to reveal tendencies typical of contemporary science fiction cinema.

Keywords: science fiction, Czechoslovak science fiction, genre cinema, *Ikarie XB 1*, Jindřich Polák, *Mars*, Benjamin Tuček

Rád bych na tomto místě poděkoval Mgr. Markétě Dvořáčkové za pomoc s dohledáváním literárních zdrojů, mé rodině a přátelům, kteří mě nadšeně upozorňovali na sci-fi filmy, jež mohly potenciálně uniknout mé pozornosti, a především svému vedoucímu práce doc. Mgr. MgA. Janu Gogolovi za jeho trpělivost a nezměrné množství rad, kterými mi velmi pomohl během psaní této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 CÍLE A METODY	13
2 SCI-FI ŽÁNŘ ZDALEKA A ZBLÍZKA.....	15
2.1 FUNKCE ŽÁNŘU	15
2.2 VĚDECKÁ FANTASTIKA A FANTASTICKÁ VĚDA	16
2.3 SCI-FI VE FILMU.....	18
2.4 SCI-FI A KOMBINACE S ŽÁNŘY	19
2.5 SUBŽÁNŘY	19
3 MINULOST BUDOUCNOSTI (ČESKÉ SCI-FI PŘED ROKEM 1989).....	22
3.1 METODIKA A PROBLEMATIKA VÝZKUMU.....	23
3.2 VAKUUM PŘED ROKEM 1946	24
3.2.1 NĚMÝ VÝMLUVNÝ JAN S. KOLÁR	24
3.2.2 DALŠÍ DÍLA NĚMÉ ÉRY.....	26
3.2.3 SCI-FI V ÉŘE ZVUKU	27
3.3 SCI-FI ZESTÁTNĚNÉ KINEMATOGRAFIE (1945-1968)	30
3.3.1 Omezená 40. léta	31
3.3.2 50. léta v triku	31
3.3.3 Uvolněná futuristická 60. léta	33
3.4 SCI-FI NORMALIZOVANÉ KINEMATOGRAFIE (1969-1989).....	39
3.4.1 Sci-fi komedie a dětské filmy	40
3.4.2 Pokusy o vážné pojetí žánru.....	44
3.5 SHRNUÍ.....	48
4 SOUČASNOST BUDOUCNOSTI (ČESKÉ SCI-FI PO ROCE 1989).....	49
4.1 NOVÁ DOBA, NOVÉ NADĚJE	49
4.2 NOVÁ DOBA, STARÉ ZPŮSOBY	50
4.3 NOVÁ DOBA VE SKAFANDRU	51
4.4 BUDOUCNOST BUDOUCNOSTI	53
4.5 KRÁTKOMETRÁŽNÍ, STUDENTSKÁ A AMATÉRSKÁ SFÉRA.....	55
4.5.1 Studentská a krátkometrážní tvorba	56
4.5.2 Amatéři, nadšenci a nezávislí tvůrci	59
II ANALYTICKÁ ČÁST	61
5 KOMPARATIVNÍ ANALÝZA FILMŮ IKARIE XB 1 (1963) A MARS (2018)	62
5.1 VÝBĚR FILMŮ	62
5.2 DOBOVÝ KONTEXT	63

5.2.1	Ikarie XB 1	63
5.2.2	Mars.....	64
5.3	DĚJ.....	65
5.3.1	Ikarie XB 1	65
5.3.2	Mars.....	66
5.4	PRÁCE S ŽÁNREM	67
5.5	DRAMATURGICKÁ VÝSTAVBA DÍLA.....	71
5.6	KOMUNISTICKÁ IDEOLOGIE V DĚJI <i>IKARIE</i>	73
5.7	SPOLEČENSKÁ IDEOLOGIE <i>MARSU</i>	74
ZÁVĚR		77
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		78
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		81
SEZNAM TABULEK.....		82

ÚVOD

Science fiction, žánr, který nás přenáší do světů budoucnosti a technologického pokroku, na samou hranici naší představivosti. Vědecká fantazie, která není fantazií vědců, ale umělců, kteří si inspirováni vědeckým pokrokem vysní fantastické vynálezy, neuvěřitelné světy, a dokonce někdy předpoví i skutečný pokrok.

Žánr, který v 70. a 80. letech prožil velkolepý nárůst popularity, a další významný vývoj prodělal po přelomu tisíciletí díky technologickému vývoji kinematografie. Nejenom ve světě, ale i u nás má velkou základnu fanoušků, a přesto se v našich končinách filmy tohoto žánru téměř netočí. Proč?

V zahraničí, zejména v americké kinematografii, patří sci-fi v současnosti mezi nejpopulárnější žánry. Do té míry, že dokonce mezi deseti nejvíce výdělečnými filmy historie je hned sedm vědeckofantastických.¹

Tuzemská tvorba se nicméně tímto trendem neřídí. Za minulého režimu se přitom filmové sci-fi těšilo přízni tvůrců i diváků. Vzniklo přes 120 (!) filmových a televizních děl, z nichž mnohá jsou populární dodnes.

Sám jsem se během studia pokusil o natočení krátkého sci-fi filmu. I když k natočení filmu po několika měsících vývoje nakonec nedošlo, zjistil jsem, že moje okolí na realizaci filmu v tomto žánru pohlíží dosti skepticky, jelikož to jednoduše není typ filmů, které by se u nás točily.

Je možné, že v Česku – v zemi, která dala světu slovo *robot* – sci-fi vymřelo? Nebo ho jen neumíme točit? Nebo snad nechceme? Možná to nebude úplně černobílé. Dopředu prozradím, že v jisté míře se sci-fi u nás stále točí. Proč ale není úspěšné?

Odpověď na tyto a další otázky práce nabídne skrze komparativní analýzu dvou v českém kontextu ojedinělých sci-fi filmů – *Ikarie XB 1* (1963, r. Jindřich Polák) a *Mars* (2018, r. Benjamin Tuček). Ojedinělých tím, že se oba filmy více či méně úspěšně pokusily autenticky zobrazit cestu člověka do vesmíru, potažmo na jinou planetu. Porovnání díla ze současnosti s filmem vzniknuvším v nejúspěšnějším období českého/československého sci-fi by nám mělo odhalit, jakým způsobem se změnil přístup k filmům tohoto konkrétního žánru v průběhu let, a to především z pohledu dramaturgie a režie.

---

¹ Top Lifetime Grosses. *Box Office Mojo* [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: https://www.boxofficemojo.com/chart/ww_top_lifetime_gross/

Zároveň se v teoretické části pokusíme zmapovat česká filmová díla, která se v rámci sci-fi žánru v průběhu historie natočila. Zvláštní kapitola je pak věnována soudobému (porevolučnímu) českému sci-fi filmu, kde se zabýváme nejen komerční kinematografií, ale i nezávislou a amatérskou.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CÍLE A METODY

Sférou zájmu tohoto výzkumu je sci-fi žánr v české kinematografii. Může se zdát, že zejména ve srovnání s americkou kinematografií se u nás sci-fi filmy v současné době téměř netočí. K ověření této hypotézy se váže první cíl práce:

1) Zmapovat a stručně popsat sci-fi filmy natočené u nás od počátku vzniku kinematografie až do současnosti.

Tomu se bude věnovat teoretická část práce. Každé období bude představeno skrze několik významných titulů, na kterých budou ilustrovány dobové tendence v přístupu ke sci-fi žánru.

Porevoluční období má poté samostatnou, podrobnější kapitolu. V tomto období se science fiction v komerčním filmu příliš nedařilo. Pro téma práce je díky tomu zajímavé zaměřit se i na neprofesionální film, protože v této oblasti můžeme nalézt tvůrčí směry, které se potenciálně mohou později projevit i v komerční kinematografii. A případně sledovat autory, kteří začínali coby neprofesionální tvůrci, a poté pronikli do filmu profesionálního.

Další hypotézou je, že sci-fi, které se u nás v současnosti (od roku 1989) točí, není příliš žánrově kvalitní. Tím je myšleno, že nepracuje adekvátně s žánrovými konvencemi. A co víc, zdá se, že dnešní sci-fi není kvalitní ani z tvůrčího hlediska. Proto dalším cílem je:

2) Popsat, jak se pracovalo se sci-fi žánrem v minulosti a nyní.

Za tímto účelem v analytické části práce porovnáme dva filmy. Jeden ze současnosti (*Mars*, 2018, r. Benjamin Tuček) a druhý z 60. let (*Ikarie XB 1*, 1963, Jindřich Polák), který je považován za nejvýznamnější český příspěvek do sci-fi žánru. To dokazuje i uvedení zrestaurované verze *Ikarie* na festivalu v Cannes v roce 2016 v sekci Classics, jako vůbec prvního zástupce české, respektive československé kinematografie v této programové kategorii.²

Práce s žánrem ale není to jediné, co stojí u sci-fi filmů za pozornost. Důležitý je i samotný příběh a jeho dramaturgická výstavba, k čemuž si stanovíme další cíl:

---

²Československá sci-fi z roku 1963 *Ikarie XB 1* putuje do Cannes. *Týden.cz* [online]. [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/film/ceskoslovenska-sci-fi-z-roku-1963-ikarie-xb-1-putuje-do-cannes_380527.html

3) Zjistit, jestli je rozdíl v kvalitě dramaturgické výstavby mezi sci-fi z dřívější doby nebo současnosti.

Této otázce se budeme věnovat též v analytické části práce opět skrze porovnání dvou výše zmíněných filmů.

Co se týče metodiky, v teoretické části budeme sbírat informace o filmech, které se u nás v daných obdobích natočily, tudíž pro nás bude důležitá **rešerše literárních zdrojů a elektronických databází**. V nich budeme dohledávat informace o existenci především méně známých titulů a na jejich základě bude vytvořen **souhrnný přehledu** existujících sci-fi filmů. Výstupem přehledu budou tabulky se seznamem sci-fi děl k daným období na koncích jednotlivých kapitol.

V analytické části se bude pracovat metodou **komparativní analýzy** *Ikarie XB 1* a *Marsu*.

2 SCI-FI ŽÁNŘ ZDALEKA A ZBLÍZKA

Celá tato práce používá pojmy sci-fi a žánr. Aby se předešlo případným nejasnostem, je vhodné si nejprve tyto pojmy ujasnit a určit si, jak s nimi bude dále pracováno.

Jak známo, sci-fi je jedním z žánrů. Na to, co je vlastně žánr, existuje velké množství různých definic. Výstižnou definici uvádí David Bordwell a Kristin Thompsonová³, a sice že „*Žánr je skupina filmů, které na základě nevyslovené dohody mezi filmaři, kritiky a publicisty sdílejí určité konvence.*“ Z toho vyplývá, že filmy patřící do stejného žánru mají společné určité znaky.

Podle Bordwella a Thompsonové je pro některé žánry typické téma příběhu (pomsta – western), pro jiné prostředí (vesmírná loď – sci-fi), pro jiné naopak uspořádání syžetu, a jinde emoce, které má film vyvolat v divákovi (smích – komedie, napětí – thriller). Samozřejmě nelze každý film s motivem pomsty automaticky zařadit mezi westerny. Proto ne všechny žánry lze charakterizovat pouze jediným znakem.

2.1 Funkce žánru

Žánry se pochopitelně nevyskytují jen u filmu, ale i u dalších druhů umění jako je např. literatura nebo divadlo, což jsou druhy umění, s kterými je film úzce propojen. K čemu je ale vlastně užitečné přiřadit dílu určitý žánr? Proč vlastně žánry existují? Opět lze vycházet z Bordwella a Thompsonové⁴: Žánry slouží především k snadné kategorizaci děl, pro obecné povědomí o tom, jaké typy filmů se točí. Vzhledem k tomu, že se žánry u filmů neustále opakují a každý je zná, slouží tedy ke stručné a jasné komunikaci s diváky, kritiky a autory.

Pro diváky jsou žánry důležité k tomu, aby se orientovali v tom, co mají od filmu očekávat, a díky tomu si vybrali film, který chtějí vidět. Zároveň si díky znalosti žánru divák snáze hledá cestu k pochopení příběhu, protože je seznámen s konvencemi, které by mu jinak film musel nejdříve vysvětlit.

Pro filmové kritiky je žánrová kategorizace užitečná k tomu, aby dokázali rychle a stručně charakterizovat rozebírané dílo. Pro producenty je zase důležitý z komerčního

---

³ BORDWELL, David a Kristin THOMPSON. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2011, s. 423-425. ISBN 978-80-7331-217-6.

⁴ tamtéž

hlediska, aby věděli, po jakém typu filmů je zrovna mezi lidmi poptávka a dokázali tak tuto poptávku naplnit.

Žánr by měl mít na zřeteli i tvůrce daného díla. Ten by měl dané konvence dodržet, a zároveň je jistým způsobem variovat, aby byl divák stále něčím překvapován. Anebo naopak v rámci díla zdůvodnit, proč konvence porušil. Žánr také může autorovi lehce napovědět, jakým způsobem dílo postavit, aby diváci dostali typ příběhu, který očekávají.

2.2 Vědecká fantastika a fantastická věda

Takže, co je vlastně sci-fi?

Sci-fi, neboli science fiction, česky někdy překládáno jako vědecká fantastika či vědeckofantastický film, je žánr, který primárně vznikl v literatuře. Pojem science fiction poprvé pojmenoval v roce 1851 básník William Wilson⁵, ale zpopularizoval ho až John Wood Campbell ve 30. letech 20. století časopisem *Astounding Science-Fiction*⁶. K průkopníkům literární sci-fi se řadí autoři jako Jules Verne nebo H. G. Wells, u nás pak autoři žijící zejména ve 20. století, těmi jsou např. Karel Čapek, Karel Hloucha nebo Josef Nesvadba. Nicméně rysy sci-fi lze dohledat zpětně i ve starších dílech, a to např. ve slavném románu *Utopie* Thomase Mora z 16. století nebo v *Labyrintu světa a ráji srdce* od J. A. Komenského, který na Morovy myšlenky navazuje. I proto se vědeckofantastické literatuře někdy také říká utopistická.⁷

Vědecká fantastika vznikla z fascinace umělců prudkým vývojem vědy a techniky v době průmyslové revoluce v 19. století. Autoři si tehdy skrze svoji tvorbu pokládali otázku „Co kdyby...?“, což je základ většiny vědeckofantastických příběhů.

Co kdyby existovala loď plující pod hladinou moře? (Jules Verne – *Dvacet tisíc mil pod mořem*) Co kdybychom uměli cestovat v čase? (H. G. Wells – *Stroj času*) Co kdyby nás napadli Martťané? (H. G. Wells – *Válka světů*) Stručně řečeno – co všechno jsme schopní ještě stvořit, když už toho umíme tolik? Tato otázka se zpravidla zodpovídá pomocí vědeckých poznatků, jejich hyperbolizací nebo nevědeckým způsobem, který se jako vědecký tváří (tj. pavědou).

---

⁵ Wilson, William. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/wilson_william

⁶ Campbell, John W, Jr. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/campbell_john_w_jr

⁷ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. Praha: Albatros, 1981. s. 7-12. ISBN 13-901-81.

Tak jako obecně u žánrů, i u sci-fi existuje mnoho definic, na kterých se teoretici nemohou jednoznačně shodnout. Např. český spisovatel a teoretik žánru Ondřej Neff definoval sci-fi jako „*literární laboratoř, ve které se zkoumají reakce člověka na uměle vytvořené podmínky*“⁸ nebo ještě stručněji, že „*sci-fi je literatura, kde je něco jinak*“⁹ společně s poznámkou, že tyto definice vyjadřují v podstatě totéž. Zejména druhá definice se zdá být příliš obecná. Autor sám to obhájí tím, že sci-fi žánr je velmi široký, a proto je nesnadné vyslovit jednu všeobíhající definici.

Velice vhodně provedl analýzu různých definic science fiction ve své disertační práci Pavel Gotthard, který došel k závěru, že všechna sci-fi mají tento společný princip: „*[Ve sci-fi] se fikční svět výrazně odlišuje od toho reálného a autor se snaží, aby byla věrohodně zobrazena změna způsobující tuto odlišnost a/nebo její důsledky.*“¹⁰

Stejně jako v Neffově definici je možné zde odhalit dva základní aspekty žánru: a) prostředí, které se liší od našeho reálného světa a b) děj, který vychází z této odlišnosti („reakce člověka na uměle vytvořené podmínky“, „změna způsobující tuto odlišnost a/nebo její důsledky“). Nicméně se zdá, že takto vymezený sci-fi žánr může být zaměnitelný i s dalšími žánry jako je např. fantasy. „Uměle vytvořené podmínky“ totiž v případě sci-fi znamenají většinou motiv vědeckého pokroku nebo konkrétní technické vymoženosti.

Proto možná ještě výstižnější definici uvádí ve své publikaci Blažena Urgošíková: „*Sci-fi je tvorba, zkoumající možnosti, jež nám dovoluje věda. Je to fantastika v rámci realismu.*“¹¹ V této definici se vyskytuje pojem **fantastika**, což je širší pojem, pod který vedle sci-fi spadá také fantasy a horor. Tyto žánry k sobě mívají velice blízko, proto i v této práci jsou leckterá díla kategorizována na pomezí sci-fi a fantasy. Často je dokonce možné je zařadit do obou žánrů, protože obsahují znaky jak jednoho, tak i druhého.

Díky tomu sem patří i díla, jejichž děj například obsahuje fantastní vynálezy, ale jinak odpovídá žánru jinému, jako např. ve filmu *Zpěv zlata* (1920, r. Jan S. Kolár), kde se vyskytuje vynález syntetické výroby benzínu, ale jinak se jedná čistě o drama.

⁸ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. Praha: Albatros, 1981. s. 7. ISBN 13-901-81.

⁹ tamtéž

¹⁰ GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. s. 22. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

¹¹ URGOŠÍKOVÁ, Blažena. *Vědeckofantastický film*. 2. dopl. vyd. Praha: Československý filmový ústav, 1983. s. 8.

Není tedy neobvyklé, že existují publikace věnující se souhrnně fantastice, tedy sci-fi, fantasy a hororu, jako např. časopis *Pevnost* nebo *Encyklopedie fantastického filmu*.¹² Dle výše zmíněné definice se tak sci-fi od hororu a fantasy odlišuje oním realismem, což je aspekt, na který při žánrových analýzách v dalších částech práce bude také občas poukazováno.

2.3 Sci-fi ve filmu

Science fiction je s kinematografií spjata prakticky od dob jejího vzniku. Již jeden z prvních filmových režisérů, Georges Méliés, točil filmy s prvky sci-fi. Asi nejslavnější z nich je *Cesta na Měsíc* (1902) inspirovaná díly Julese Verne a H. G. Wellse.¹³

Pro vývoj žánru je vždy určující vývoj technologií. Tak jako např. pro filmový muzikál byl určující vynález zvukového filmu, pro sci-fi, které často zobrazuje věci a prostředí ve skutečném světě neexistující, byl klíčový pokrok na poli filmových triků. Jak bylo řečeno výše, vědeckofantastická díla se často zabírají zobrazováním neexistujících světů nebo technologických vynálezů, což nebývá úplně snadná, ani levná záležitost. Už *Cesta na Měsíc* byla plná filmových triků. Za poslední dvě dekády zažívá sci-fi další vlnu rozmachu díky pokroku na úrovni počítačem generovaných vizuálních efektů, díky kterým lze vykreslit fantastická prostředí nebo bytosti nebývale realisticky.¹⁴

Vědeckofantastický film má oproti literatuře téhož žánru jisté limity. I když je dnes možné natočit prakticky cokoliv, stále se nejedná o levnou záležitost. Zvláště pokud filmové dílo obsahuje větší množství vizuálních efektů. To je oproti literatuře značná nevýhoda, protože tam není nutné krotit odvážnost nápadů z důvodu úspory peněz. Díky tomu dnes opulentní, řemeslně kvalitní a zároveň divácky úspěšná sci-fi točí víceméně jen velká hollywoodská studia, protože si to mohou dovolit.

Dalším limitem je to, že film jako médium má k dispozici méně času na percepci divákem. Film v kině musí divák vydržet sledovat v kuse od začátku do konce, zatímco knihu čtenář konzumuje většinou na pokračování. Proto je nutné volit takovou délku filmů, aby pro diváka byla snesitelná – zpravidla se pohybujeme mezi 90 a 120 minutami stopáže.

---

¹² ADAMOVIČ, Ivan. *Encyklopedie fantastického filmu*. Praha: Cinema, 1994. s. 9. ISBN 80-901675-3-5.

¹³ *Cesta na Měsíc - Podivuhodná cesta*. *Be2Can* [online]. Film Europe Media Company [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: <https://www.be2can.eu/cs/node/1107>

¹⁴ BORDWELL, David a Kristin THOMPSON. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2011, s. 426. ISBN 978-80-7331-217-6.

Díky tomu dochází ke stylistickým nebo dějovým kompromisům tak, aby dílo bylo stále poutavé a zároveň dokázalo předat funkčně svoji myšlenku.

Možná právě tato jistá omezení, která tvůrci musí řešit kreativně a efektivně, jsou důvod, proč má film jako druh umění potenciál přivést k science fiction mnohem více diváků, než by to dokázala literatura. A očividně se to daří, jelikož mezi deseti nejvíce výdělečnými filmy světové historie je hned sedm sci-fi.¹⁵

2.4 Sci-fi a kombinace s žánry

Když je film považován za žánrový, znamená to, že se v něm výrazně nemísí žádné další žánry. Sci-fi je žánr s velice volnými hranicemi, který neříká nic konkrétního o zápletky nebo postavách, na rozdíl např. od westernu nebo filmu noir. Stává se tedy málokdy, že bychom v daném díle nedokázali vysledovat i prvky jiných žánrů. V českém prostředí nejčastěji dochází ke kombinaci s komedií, která využívá sci-fi motivy k budování humorných situací.

Kombinací žánrů dochází taktéž k jejich inovaci, což je zásadní aspekt ve vývoji kinematografie. K takovému mísení žánrů dochází často i z důvodů pragmatických. Z finančního hlediska je totiž daleko náročnější vybudovat vážně míněné sci-fi s uvěřitelným světem a odpovídajícím vizuálem, než stvořit dílo, které si z tohoto typu filmů utahuje.

Aby ale nedošlo k nedorozumění – kombinace žánrů neznamená méně kvalitní film, nebo že by si autor ulehčoval práci. Naopak, nezřídka takto vznikají jedinečná díla.

Abychom dokázali posoudit, jaké filmy jsou „typické sci-fi“, a jaké jsou spíše „jen“ filmy se sci-fi prvky, můžeme si pomoci určením jejich subžánru.

2.5 Subžánry

V průběhu let se vyvinuly různé subžánry sci-fi. Ty byly definovány ve snaze více specifikovat zápletku nebo prostředí, ve kterém se děj odehrává. Z jejich nepřehledného množství jsou v této podkapitole uvedené ty, o kterých se budeme v práci dále zmiňovat.

---

¹⁵ Top Lifetime Grosses. *Box Office Mojo* [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: https://www.boxofficemojo.com/chart/ww_top_lifetime_gross/

Hard sci-fi (někdy v češtině označované jako „pravé sci-fi“) je subžánr, jehož děj je vybudován na základě technických poznatků pečlivě odvozených ze současné vědy. Je považován za jednu z původních forem science fiction.¹⁶ Můžeme sem zařadit např. *Moon* (2009, r. Duncan Jones).

Spec-fi (spekulativní fikce) sleduje reakci lidské společnosti na změny, které přinese nějaký sci-fi prvek.¹⁷ Např. *Mechanický pomeranč* (1971, r. Stanley Kubrick).

Spacesuit sci-fi („skafandrové“ sci-fi) se odehrávají většinou ve vesmíru nebo na jiné planetě. Zápletka se točí kolem mezihvězdného cestování a komplikací s ním spojených (např. stav beztlíže, dilatace času, nedostatek kyslíku, ...).¹⁸ Příkladem je třeba *Interstellar* (2014, r. Christopher Nolan).

Space opera by se dala označit za opak spacesuit sci-fi. Cestování vesmírem je zde zobrazeno spíše banálně, prim hraje dobrodružný příběh.¹⁹ Tím jsou např. *Star Wars* (1977, r. George Lucas).

Postapokalyptické sci-fi (někdy taktéž post-holocaust) se odehrává v období po katastrofě, kdy se civilizace (lidská nebo jakákoliv jiná) zhroutila. Tato katastrofa může být přírodního charakteru nebo může být způsobena člověkem (ničivá nemoc, válka, ...). V ději je pak důležitý motiv přežití, tak jako např. v *Tichém místě* (2018, r. John Krasinski).²⁰

Time travel sci-fi jsou filmy s motivem cestování v čase. Mohou být dva typy. Buď je v čase možné libovolně cestovat tam a zpátky – např. *Rampa* (1962, r. Chris Marker), nebo je tento časový posun jednorázový a nezvratitelný – např. *Planeta opic* (1968, r. Franklin J. Schaffner). V posledních letech se pak začaly objevovat filmy, které s časem pracují utvořením nekonečně se opakující smyčky – např. *Na hraně zítřka* (2014, r. Doug Liman).^{21,22}

---

¹⁶ Hard SF. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/hard_sf

¹⁷ Speculative Fiction. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/speculative_fiction

¹⁸ Spacesuit Films. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/spacesuit_films

¹⁹ Space Opera. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: http://sf-encyclopedia.com/entry/space_opera

²⁰ Post-Holocaust. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://sf-encyclopedia.com/entry/post-holocaust>

²¹ Time Travel. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: https://sf-encyclopedia.com/entry/time_travel

Jako poslední zmiňme velice specifický subžánr **steampunk**. Děj těchto příběhů se odehrává v alternativní historii, nejčastěji ve viktoriánské Anglii, kam jsou umístěny vědeckofantastické vynálezy, čímž vzniká jedinečný retro-futuristický svět.²³ Příkladem může být film *Zlatý kompas* (2007, r. Chris Weitz).

---

²² Timeslip. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://sf-encyclopedia.com/entry/timeslip>

²³ Steampunk. *SF Encyclopedia* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://sf-encyclopedia.com/entry/steampunk>

3 MINULOST BUDOUCNOSTI (ČESKÉ SCI-FI PŘED ROKEM 1989)

Mohlo by se zdát, že v českém, potažmo československém kontextu se vědeckofantastických filmů natočilo minimum, a tedy že současní tvůrci nemají žádnou žánrovou tradici, ze které by mohli čerpat. V této kapitole si ukážeme, že to není úplná pravda, byť naše tradice vědeckofantastického filmu je odlišná od zahraničních kinematografií.

Neexistence sci-fi tradice v české kultuře je přinejmenším sporná. V literatuře díla tohoto žánru vznikala a v nezanedbatelné míře stále vznikají. Svatopluk Čech, Karel Hloucha, Karel Čapek, J. M. Troska, Josef Nesvadba nebo dosud žijící Ondřej Neff patří mezi autory, kteří významně přispěli k jeho rozvoji u nás. Některá jejich díla se poté stala i předlohou filmového zpracování. Např. *Bílá nemoc* Karla Čapka nebo nespočet povídek Josefa Nesvadby. Čapkův *Krakatit* byl dokonce zfilmován hned třikrát, ve dvou případech Otakarem Vávrou (v roce 1948, a pak v roce 1980 pod názvem *Temné slunce*), a také jako televizní inscenace opery režiséra Václava Kašíka (1961).

Někteří z literárních autorů mají na svědomí i náměty nebo scénáře k sci-fi filmům, a to např. Karel Hloucha, který je autorem námětu k *Příchozímu z temnot* (1921) Jana S. Kolára nebo Josef Nesvadba, který napsal scénář ke *Slečně Golem* (1972, r. Jaroslav Balík) a dalším filmům. V průběhu 20. století tak filmaři měli z čeho vycházet, ovšem co se týče kvantity i kvality se ne vždy dařilo filmu sekundovat literatuře.

Představíme si tedy, jaká filmová sci-fi díla byla natočena v československé kinematografii před sametovou revolucí v roce 1989. Jak uvidíme, žánrová příslušnost filmu není vždy jednoznačná, zvláště v dobách, kdy termín „science fiction“ nebyl běžně používán, což platilo zhruba do 60. let minulého století. Proto je zde zmíněno i množství filmů, které do science fiction patří pouze okrajově, příslušnost k tomuto žánru je často způsobena např. pouze tím, že se v ději vyskytuje nějaký v té době neexistující vynález. V místech, kde by to nemuselo být jasné, je příslušnost k žánru odůvodněna.

Vzhledem k množství děl není v kapacitách této práce popsat úplně všechna, která vznikla. Proto jsou, zejména v kapitolách věnujících se období normalizace, zmíněny nejvýznamnější filmy daného období, které jsou buď inovativním příspěvkem do sci-fi žánru, byly ve své době populární, úspěšné na festivalech, nebo jsou v daném kontextu něčím výjimečné. Zároveň oproti jiným odborným textům tohoto typu je zde i stručně

zahrnuta televizní tvorba, tj. televizní filmy a seriály, a to opět ty, které lze považovat z pohledu žánru za díla něčím jedinečná.

3.1 Metodika a problematika výzkumu

Při sestavování seznamů filmů bylo využito jako hlavního zdroje informací databáze Filmového přehledu²⁴, kterou spravuje Národní filmový archiv a kde by měly být nejobsáhlejší a nejspolehlivější informace o filmech z této periody. Filmový přehled ovšem nezahrnuje televizní tvorbu, tudíž bylo nutné vyhledávané údaje křížově kontrolovat s dalšími veřejně dostupnými databázemi – *Československou filmovou databází*²⁵ (ČSFD) a *Internet Movie Database*²⁶ (IMDb). Informace o filmech tedy v této kapitole pochází primárně z těchto tří zdrojů, pokud není explicitně uvedeno jinak.

Dalším důvodem je také nepřesná kategorizace filmů do žánrů. Filmový přehled většinou přejímá dobové informace, takže v období, kdy se pojem sci-fi běžně nepoužíval, není u těchto filmů uveden²⁷. Naštěstí ČSFD i IMDb je většinou uvádějí. I tak ale bylo třeba u starších filmů ověřit zhlédnutím filmu, zda opravdu do kategorie sci-fi spadá nebo ne.

V odborné literatuře zatím neexistuje žádná ucelená publikace, která by pokrývala komplexně český vědeckofantastický film. Nepodařilo se ani dohledat žádné kompletní seznamy těchto děl, proto se na konci každé podkapitoly nachází tabulka se seznamem sci-fi filmů, TV filmů a seriálů, které byly v daném období natočeny. Ta nám poslouží k přehlednému pohledu na vývoj sci-fi u nás, včetně děl, která nejsou v dané kapitole explicitně zmíněna.

Je třeba ale mít na paměti, že nelze zaručit stoprocentní úplnost těchto tabulek, především kvůli zmíněným nejasnostem v žánrových kategorizacích. Je tedy pravděpodobné, že některá – hlavně televizní – díla zde budou chybět. A to proto, že některé televizní filmy a seriály jsou považované za ztracené, nemají záznam na ČSFD nebo IMDb, či (a to je nejčastější případ) nemají ani v jedné databázi přiřazený žánr. Proto

---

²⁴ Databáze. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/databaze>

²⁵ *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Praha: POMO Media Group, 2022 [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz>

²⁶ *Internet Movie Database* [online]. IMDb.com, 2022 [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/>

²⁷ GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. s. 24-25. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

je jejich odhalení někdy otázkou náhody. Jinak by bylo nutné projít každý jednotlivý český film, co se kdy natočil.

Při rešerších byly brány v potaz i slovenské filmy z období existence Československa. Je nutné říci, že v rámci filmů pro kina mnoho sci-fi nevzniklo (s výjimkou např. *Tretího šarkana*), nebo není jednoznačné, zda se jedná o české nebo slovenské dílo. Oproti tomu v televizní tvorbě, zejména osmdesátých let, vzniklo na Slovensku mnoho vědeckofantastických filmů.

Pro zjednodušení nejsou brány v úvahu dokumentární filmy, přestože bychom mezi nimi velice pravděpodobně také našli díla, která by se do sci-fi zařadit dala. Přesto i takto sestavený seznam může sloužit pro další studium těchto děl a třeba i upozornit na méně známá science fiction díla.

3.2 Vakuum před rokem 1946

Žánrový film, a sci-fi především, měl v českém filmu nástup velice pomalý. V éře prvních němých filmů (první český film vznikl v roce 1898²⁸) najdeme jen velice málo pokusů v tomto žánru. Ani další roky, kdy postupně převážily zvukové filmy, nejsou příliš bohaté na žánrovou sci-fi tvorbu. Pro tehdejší vědeckofantastickou tvorbu je typické, že filmy obsahovaly většinou jen pár motivů (nejčastěji na základě hyperbolizovaného vědeckého pokroku), které sloužily pro rozvinutí příběhu jinak spadajícího do jiného žánru (zejména do komedie nebo drama).

Je třeba také říci, že v tehdejší době se pojem sci-fi (popř. vědeckofantastický film) u nás ještě nepoužíval. Proto filmy, které jsou zde uvedeny, byly původně řazeny do žánrů jako podobenství (*Bílá nemoc*) nebo fantastický (*Příchozí z temnot*) či dominantního žánru, jedná-li se o žánrový mix (komedie – *Panenka*), přestože se dnešní optikou toto zařazení může zdát jako nepřesné.

3.2.1 Němý výmluvný Jan S. Kolár

Nejvýznamnější osobností vědeckofantastického filmu němé éry byl původním vzděláním právník Jan Stanislav Kolár, fanoušek filmů Davida W. Griffitha, který je považován za jednoho z ústředních průkopníků filmu v českých zemích. Jeho nejplodnější tvůrčí období bylo v době vzniku Československa v letech 1917 – 1922, kdy se podílel,

---

²⁸ PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 12. ISBN 80-85839-54-7.

ať už jako scenárista, režisér nebo herec, na 17 filmech. Celkově pak režíroval 14 hraných filmů, na mnoha dalších se podílel jako scenárista nebo herec.²⁹

Do sci-fi žánru přispěl snímky *Příchozí z temnot* (1921) a *Otrávené světlo* (1921). Za sci-fi by bylo možno s trochou představivosti také považovat *Zpěv zlata* (1920). Nicméně ten si z žánru vypůjčuje pouze motiv vynálezu syntetické výroby benzínu, jinak se jedná o drama z tehdejší současnosti a jiné vědeckofantastické motivy se v něm nenachází.

Nejúspěšnějším z těchto filmů je *Příchozí z temnot* (1921), dokonce se jedná o jeden z prvních českých filmů, který vzbudil zájem v zahraničí. Natáčel se podle námětu Karla Hlouchy (jinak též spisovatele sci-fi) v berlínských ateliérech. Ve filmu hrají Kolárovi přátelé Karel Lamač a budoucí filmová hvězda Anny Ondráková, další role obsadil neméně slavný herec Theodor Pištěk a menší roli zde má i první český filmový herec Josef Šváb-Malostranský.³⁰

Žánrově je to s tímto filmem poněkud komplikovanější. Dnešní terminologií by se dalo říci, že se nachází někde na pomezí sci-fi a fantasy. Příběh se totiž točí kolem statkáře Dražického, který vzkřísí alchymistu z dob Rudolfa II pomocí elixíru, který u něj najde. Alchymista Ješek pak ale začne usilovat o jeho milou. Na konci příběhu ale zjistíme, že se to celé hlavnímu hrdinovi pouze zdálo.

Máme tu tedy motiv částečně vědecký – cosi ve stylu hibernace: Ješek nebyl mrtvý, ale nechal se uspat, aby mohl být o několik staletí později opět probuzen. Nicméně způsob, jakým je to provedeno (je probuzen „magickým“ elixírem), napovídá spíše ve prospěch fantasy. Mimo to jsou ve filmu také hororové prvky v podobě strašidelných, expresivně nasvícených scén ve zříceninách Černé věže, kde Dražický poprvé najde Ješka. Můžeme se v tomto filmu tedy potkat s kombinací všech tří podžánrů fantastiky – sci-fi, fantasy i hororem.³¹

Otrávené světlo z roku 1921 sedí do sci-fi škatulky o něco lépe. Kolár ho spolurežíroval s Karlem Lamačem a opět v něm hraje Anna Ondráková spolu s oběma režiséry. Příběh se točí okolo vynálezu tzv. studeného světla (jasný sci-fi prvek), což je

²⁹ LOPOUR, Jaroslav. Jan S. Kolár - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/jan-s-kolar>

³⁰ Příchozí z temnot. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395261/prichozi-z-temnot>

³¹ Příchozí z temnot (The Arrival from the Darkness) | němý film | Česká filmová klasika. *YouTube* [online]. Google [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=mhiGZI7PDNM>

žárovka naplněná plynem, jíž se postavy snaží zmocnit. To vyústí v až kriminální zápletku, ve které figuruje útěk z vězení, únos i závěrečná přestřelka. Opět se jedná pouze o film se sci-fi prvky, v tomto případě je hlavním žánrem dobrodružné krimi.³²

Jak vidno, na základě uvedených filmů nelze Jana S. Kolára jednoznačně označit za inovátora ve sci-fi žánru. Nezdá se totiž, že by tímto směrem cíleně pracoval, navzdory tomu, že spolupracoval se sci-fi autorem Karlem Hlouchou. Spíše je pravděpodobné, že rád ve svých filmech, které jinak zapadají do jiných žánrů (drama, fantasy, krimi), používal motivy vynálezů či alchymie jako ústředních hybatelů zápletky. Přesto je jedním z prvních režisérů, kteří tyto motivy používali, a tím je z hlediska naší práce velice významný.

Není bez zajímavosti, že režíroval také první český velkofilm, na který finančně přispěl stát – historické drama *Svatý Václav* (1929). Zároveň to byl také jeho poslední hraný režijní počín.

Poté mimo jiné ztvárnil množství epizodních postav a shodou okolností jedna z jeho posledních rolí byl mrtvý muž na lodi z 20. století ve snímku *Ikarie XB I* (1963, r. Jindřich Polák), kterému se věnuje analytická část této práce. Tímto jako by jen stvrdil svou pozici významné osobnosti sci-fi kinematografie u nás.³³

3.2.2 Další díla němé éry

Kromě Kolárových filmů vzniklo ještě několik němých filmů, které obsahují motivy, díky nimž je více či méně jistě můžeme přiřadit ke sci-fi žánru.

Jediným dochovaným filmem z tohoto krátkého výčtu je *Melchiad Koloman* (1920, r. Rudolf Liebscher). Příběh o hledání kamene mudrců je žánrově podobný případ jako *Příchozí z temnot*. Opět se tu opakují motivy alchymie a ožívování dávno mrtvého člověka. Tentokrát ale ožívování probíhá skrze umění indického fakíra. Mrtvého Melchiada Kolomana se jim opravdu podaří vzkřísit, takže kromě jakési pavědy (hlavní postavou je vědec, který se snaží vyrobit zlato) zde máme i motiv podobný cestování v čase, což jsou

---

³² Otrávené světlo. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395258/otravene-svetlo>

³³ LOPOUR, Jaroslav. Jan S. Kolár - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/jan-s-kolar>

opět prvky na rozmezí sci-fi a fantasy. Stejně jako u *Příchozího* zde převažují spíše jevy fantasy žánru.³⁴

Oproti tomu v případě komedie *Výlet pana Broučka na Mars* (1921) je velice pravděpodobné, že o sci-fi půjde, jelikož už samotný název odkazuje na cestování na jinou planetu, což je motiv pro sci-fi velmi typický. Zároveň film byl natočen na motivy povídek o panu Broučkovi od Svatopluka Čecha³⁵, které jsou považovány za jedny z prvních vědeckofantastických literárních děl u nás. Tyto informace je ale třeba brát s rezervou, protože film samotný se nedochoval a o jeho obsahu se toho moc neví, dokonce ani není známé jméno režiséra.³⁶

O filmu *Marwille detektivem* (1922) Václava Bínovce je známo o něco více, byť se film taktéž nedochoval. Zápletka filmu se točila kolem vynálezce pružného skla (sci-fi prvek), který zinscenuje ve svém domě loupež, aby na vynález upozornil. Vyšetřování se chopí jeho dcera, ztvárněná tehdy dvorní herečkou Václava Bínovce, Suzanne Marwille.³⁷ Opět se jedná o podobný případ jako u filmů Jana Kolára, kdy sci-fi prvek v příběhu je v podobě technického vynálezu, jinak se též jedná o dominantně jiný žánr, v tomto případě komedii.

3.2.3 Sci-fi v éře zvuku

Ve zvukové éře do roku 1945 mnoho sci-fi děl nevznikalo. V těch, které je možné do tohoto žánru zařadit, už lze spatřovat příběhy s promyšlenějším poselstvím a více využívající vědeckofantastické prvky.

Do jisté míry je unikátním projektem ztracený film *Svět bez hranic* (1931, r. Julius Lébl), který vznikl v produkci amerického studia Paramount. Studio stejný námět (divadelní hru od Howarda Irvinga Younga) nechalo natočit v několika evropských zemích místními filmaři. Film režíroval český režisér Julius Lébl, hlavní roli obsadil Theodor Pištěk a kameramanem filmu byl Američan Harry Strandling, který později dostal Oscara

---

³⁴ Melchiad Koloman. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395222/melchiad-koloman>

³⁵ *Pravý výlet pana Broučka do Měsíce* (1888) a *Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století* (1888)

³⁶ *Výlet pana Broučka na Mars*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395272/vylet-pana-broucka-na-mars>

³⁷ *Marwille detektivem*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395291/marwille-detektivem>

za *Obraz Doriana Graye* (1945, r. Albert Lewin) a *My Fair Lady* (1964, r. George Cukor).³⁸

Zápletka je podobná jako ve filmech němé éry. Taktéž zde figuruje vynálezce, který tentokrát vynalezne přístroj na televizi (vidění na dálku), který se snaží dostat do výroby a zároveň získat srdce ženy, do níž je zamilován. Sci-fi prvek televise je klíčový jako iniciátor zápletky příběhu, ale i pro její rozřešení (díky televizi je kompromitován antagonist).

V dějinném kontextu byl film také unikátní proto, že zachycoval jedinečný moment, kdy se fantastický vynález (televize) stával realitou. Skutečný televizor byl vynalezen už dříve, a sice v roce 1926,³⁹ masově se ale rozšířil později. Je tak možné, že se Paramount tímto projektem snažil přiblížit nové médium široké veřejnosti po celém světě.

Na téma televize navazuje i snímek *Výdělečné ženy* (1937, r. Rolf Wanka), který má velmi podobný příběh jako *Svět bez hranic*. Protagonistou je v něm vynálezce vylepšení televize, také je zamilovaný do ženy a díky vynálezu je opět odhalen zloděj, který se snaží ukrást plány na jeho výrobu.⁴⁰

Nejvýznamnějším filmem tohoto období a jedním z celkově nejvýznamnějších československých sci-fi vůbec je *Bílá nemoc* (1937, Hugo Haas) natočený podle divadelní předlohy Karla Čapka. Tento otevřeně protiválečný a protinacistický film naplno představuje vizi anti-utopické společnosti⁴¹, kde (stejně jako v tehdejší Evropě) hrozí bezprecedentní vypuknutí války. Zároveň v této smyšlené zemi zuří tzv. bílá nemoc, která je smrtelná pro kohokoliv bez rozdílu. Jediný, kdo zná lék, je dr. Galén ztvárněný Hugem Haasem (opět motiv přelomového vynálezu). Ten ho odmítne poskytnout Maršálovi, který rozpoutal válku se sousední malou zemí (alegorie na Československo) a své rozhodnutí hodlá změnit, jen pokud bude válka okamžitě zastavena. Na rozdíl od Čapkovy hry má

---

³⁸ Harry Stradling Sr. *Internet Movie Database* [online]. IMDb.com [cit. 2022-04-23]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/name/nm0005889/>

³⁹ Pre-1935. *Television History - The First 75 Years* [online]. TVhistory.TV, 2013 [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <http://www.tvhistory.tv/pre-1935.htm>

⁴⁰ *Výdělečné ženy. Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395758/vydelecne-zeny>

⁴¹ anti-utopie = smyšlený svět, kde dochází k neštěstí a útlaku společnosti, kterého jsou si postavy vědomy a snaží se z něj (zpravidla úspěšně) uniknout. Opak k utopii.

film optimistický konec, kdy po smrti Galéna zná tajemství jeho léku ještě doktor Martin ze sousedního malého státu.⁴²

Smutnou skutečností je, že to, co v Haasově filmu byla jen fabulace, se za pár měsíců po premiéře stalo realitou, když nacistické Německo obsadilo Československo a vypukla druhá světová válka. Nadčasovost Čapkova a Haasova příběhu je zřetelná i v dnešní době, kdy můžeme nalézt paralely mezi epidemií bílé nemoci a pandemií koronaviru SARS-CoV-2 nebo Maršálem a jeho snahou rozpoutat válku a Vladimírem Putinem, který v roce 2022 rozpoutal válečný konflikt na Ukrajině.

Posledním filmem, který v tomto období lze zařadit do sci-fi žánru, je *Panenka* (1938). Autorem je režisér Robert Land, Žid původem z Kroměříže, který působil v Německu (před nástupem fašismu), a poté v Rakousku. V Československu natočil pouze *Panenku* a romantické drama *Jana* (českou verzi), mimo to natočil také německou verzi *Sextánky* (1936, Svatopluk Innemann).⁴³

Panenka, stejně jako více filmů tehdejší doby měla víc jazykových verzí, tu německou natočil pod názvem *Robot Girl Nr. 1* český režisér Josef Medeotti-Boháč. Příběh, jehož autorem je režisér společně se scenáristou Janem Grmelou, je založen na klasickém vědeckofantastickém motivu – sochař se pokusí vytvořit mechanickou ženu, plán mu ale nevyjde, a tak požádá svou kamarádku, aby se za „panenku“ vydávala. Podvod je odhalen, nakonec ale vše stejně dobře dopadne, když je opravdová robotická dívka dokončena.⁴⁴ Film je žánrově mixem sci-fi a komedie.

Vznik Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 poté učinil přítrž dalším podobným dílům. Český filmový průmysl byl plně pod kontrolou protektorátních úřadů a sloužil především německé propagandě. Mimo to vznikaly zejména veselohry jako únikový žánr, kterým se lidé mohli odreagovat od tísnivé válečné reality. *Bílá nemoc* se hned po vzniku Protektorátu ocitla na černé listině⁴⁵ a až do konce války se u nás podle

---

⁴² Bílá nemoc. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/395788/bila-nemoc>

⁴³ Panenka. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/panenka>

⁴⁴ tamtéž

⁴⁵ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

dostupných pramenů žádná další sci-fi díla nenatočila.⁴⁶ Na další vědeckofantastické příběhy si diváci museli počkat až na konec 40. let.

Název	Režie	Rok výroby	Poznámka
Melchiad Koloman	Rudolf Liebscher	1920	na pomezí sci-fi a fantasy
Zpěv zlata	Jan S. Kolár	1920	
Příchozí z temnot	Jan S. Kolár	1921	na pomezí sci-fi a fantasy
Otrávené světlo	Jan S. Kolár, Karel Lamač	1921	
Výlet pana Broučka na Mars	<i>neznámý</i>	1921	nedochoval se
Marwille detektivem	Václav Bínovec	1922	pravděpodobně ztracený
Svět bez hranic	Julius Lébl	1931	produkován Američany, pravděpodobně ztracený
Výdělečné ženy	Rolf Wanka	1937	
Bílá nemoc	Hugo Haas	1937	
Panenka	Robert Land /Josef Medeotti-Boháč	1938	česká a německá verze

Tabulka 1 Seznam českých sci-fi filmů před rokem 1946

3.3 Sci-fi zestátněné kinematografie (1945-1968)

Po druhé světové válce se v Československu staly pro kinematografii dvě zásadní události. Čeští filmaři odmítli návrat k předválečnému stavu věcí a v rámci restrukturalizace filmového průmyslu bylo rozhodnuto o zestátnění filmu (tj. pouze stát může být výrobcem filmového díla), což potvrdil dekretem prezident Edvard Beneš již v srpnu 1945. Záměrem byla nezávislost tvůrců na komerčních zájmech investorů a podpora umělecky náročnějších děl skrze výnosy z komerčně úspěšných filmů. Netřeba zmiňovat, že tento původně ušlechtilý záměr vzal po komunistickém převratu v roce 1948 rychle za své.⁴⁷

Druhou událostí související s restrukturalizací kinematografie bylo v roce 1946 založení české filmové školy – FAMU, jako součásti Akademie múzických umění. Na její koncepci měli největší podíl Otakar Vávra a Jindřich Honzl. Jejich cílem bylo vychovat nové filmové profesionály, kteří by do nové zestátněné kinematografie přinesli svěží vítr a uměleckou kvalitu pod vedením zkušených filmařů.⁴⁸

⁴⁶ PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 67. ISBN 80-85839-54-7.

⁴⁷ PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 88-89. ISBN 80-85839-54-7.

⁴⁸ tamtéž

3.3.1 Omezená 40. léta

Co se týče sci-fi žánru, ten byl v rámci české kinematografie po nástupu doktríny socialistického realismu ve výrazném útlumu, a to až do 60. let, kdy došlo k uvolnění politických poměrů a ke změně přístupu k fantastickým námětům. Za to ale také mohl i celkový úbytek filmové produkce z důvodů přísné cenzury – např. v roce 1951 schvalovacím řízením Státního filmu prošlo jen sedm filmů.⁴⁹

Prvním poválečným sci-fi byl před únorovým převrátím roztočený *Krakatit* Otakara Vávry podle stejnojmenného románu Karla Čapka, nicméně premiéru si odbyl až v roce 1948. Dobový tisk film chválil, protože v něm našel ideologicky vhodné poselství varující před atomovou bombou. Záběry z Hirošimy byly ještě v živé paměti tehdejších diváků.⁵⁰

Z pohledu sci-fi žánru se jedná o významný film, jelikož už nejde pouze o příběh s prvky sci-fi, ale pracuje se s nimi více koncepčně, vědeckofantastické prvky v něm hrají dominantní roli. Z pohledu subžánrů bychom ho mohli zařadit do tzv. spec-fi. Zapadá tím do linie poválečných filmů skeptických vůči vědeckému pokroku a varujících proti zneužití vědy k získání světové dominance. Opět zde máme oblíbený motiv vynálezce a jeho vynálezu, v tomto případě třaskaviny krakatit.

Ve čtyřicátých letech poté už žádný sci-fi film nevznikl, s výjimkou *Výletu pana Broučka do zlatých časů* režiséra Jaromíra Pleskota, který vznikl v roce 1949 volně na motivy povídky Svatopluka Čecha. Příběh, stejně jako předloha, obsahoval mechaniky podobné cestování v čase, ovšem s tím rozdílem, že zde měl poukázat na to, jak se za první republiky žilo mnohem hůře než v socialistické současnosti. Roztočený film nicméně nebyl dokončen, a to kvůli neshodám štábu s politickými činiteli.⁵¹

3.3.2 50. léta v triku

Snad jediná sféra české kinematografie, která zůstala ušetřena pounorovému propadu kvality, byl animovaný film. Ten v té době byl na vrcholu svého světového

---

⁴⁹ PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 99. ISBN 80-85839-54-7.

⁵⁰ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

⁵¹ *Výlet pana Broučka do zlatých časů*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396085/vylet-pana-broucka-do-zlatych-casu>

věhlasu díky tvůrcům, jako byli Jiří Trnka, Hermína Týrlová, Karel Zeman či výtvarníkům ze studia Bratři v triku.⁵²

Díky kvalitě tuzemské animace mohly v 50. letech vzniknout trikové filmy Karla Zemana *Cesta do pravěku* (1955) a *Vynález zkázy* (1958), které kombinují stop-motion loutkovou animaci a optické triky s živými herci. Netřeba asi zdlouhavě popisovat význam a vliv *Cesty do pravěku* na českou i světovou kinematografii. První celovečerní Zemanův film byl ve své době naprosto revoluční a ovlivnil takové tvůrce jako Stevena Spielberga a další. Z pohledu žánru se nachází na pomezí fantasy a sci-fi. Je zde zřejmý, pro sci-fi typický, princip cestování časem. V tomto případě však stojem času není kus technologie, ale samotná řeka, po které hrdinové filmu plují. Tudíž zde postrádáme onu „vědeckou“ část a spíše převažuje ta fantastická.⁵³

Vynález zkázy, inspirovaný romány Julese Verna, je unikátní tím, že výtvarné zpracování filmu přímo vychází z xylografických ilustrací Vernových knih, čímž i dnes velice dobře odolává stárnutí technologií, jelikož i tehdy se jednalo o ztvárnění záměrně sentimentální. Údajně⁵⁴ jde o nejúspěšnější český film všech dob, byl prodán do sedmdesáti devíti zemí světa. Je třeba říci, že kromě nesporně kvalitní vizuální stránky, nenechal Zeman nic náhodě ani v případě scénáře. Na svých filmech pravidelně spolupracoval s dalšími scenáristy, aby příběhu dodali potřebné kvality. V případě *Vynálezu zkázy* to byl spisovatel František Hrubín.

Téma příběhu je podobné jako u *Krakatitu* – obava ze zničení světa ničivou zbraní. Příslušnost ke sci-fi žánru je zde zřejmá, nejen, že se zápletka opět točí kolem fantaskního vědeckého objevu, ale i prostředí je situované do futuristických kulis se spoustou nejrůznějších technických vymožeností. Dnešní optikou bychom film mohli zařadit do subžánru steampunk, který vizuálním stylem cíleně těží z estetiky 19. století a kombinuje ho s futuristickými prvky tak, jak si lidé tehdy představovali vynálezy budoucnosti.

Karel Zeman pokračoval ve své tvorbě dále i v 60. a 70. letech a stejně jako jeho souputníci animátoři si nadále drží vysokou kvalitu svých děl. Do žánru sci-fi pak spadají

---

⁵² PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 96. ISBN 80-85839-54-7.

⁵³ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-10]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

⁵⁴ *Vynález zkázy*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396322/vynalez-zkazy>

jeho filmy *Baron Prášil* (1961) – zde se setkáváme např. s cestováním na Měsíc a jednou z hlavních postav je kosmonaut, dále *Ukradená vzducholod'* (1966) obsahuje také některé sci-fi prvky (vynález vzducholodi a nehořlavého plynu) a *Na kometě* (1970), což je Zemanův poslední hraný trikový film. Stejně jako u *Vynálezu zkázy* se u *Vzducholodi* i *Komety* inspiroval Julesem Vernem, v případě druhého filmu je už z názvu patrné, že se v příběhu cestuje vesmírem.

Zemanova práce je cenná nejen svoji výtvarnou propracovaností, ale i tím, že v době, která českému filmu příliš nepřála, dokázal vytvořit jedinečná nadčasová díla, která naší kinematografii přinesla světový věhlas navzdory nepříznivé politické situaci.⁵⁵

V roce 1959 pak ještě vznikl detektivní film pro děti *Zpívající pudřenka* (r. Milan Vošmik), jehož zápletka se točí kolem vynálezu „radiotelefonu“ ukrytém v pudřence a tabatěrce. Jinak vcelku neznámý film tímto předpověděl existenci mobilních telefonů.

3.3.3 Uvolněná futuristická 60. léta

Na konci 50. let, v roce 1959 postihlo československou kinematografii další neštěstí v podobě 1. festivalu československého filmu v Banské Bystrici, kde byl český film podroben ostré kritice komunistických aparátčků či režimu poplatných filmových kritiků a filmy *Tři přání*, *Zde jsou lvi* a *Velká samota* byly zakázány a staženy z distribuce „pro svůj údajně revizionistický postoj k měnící se společenské situaci“.⁵⁶ Bylo vyměřeno vedení Barrandovského studia i Státního filmu a několik tvůrců, včetně např. Jána Kadára s Elmarem Klosem, bylo odstaveno od filmování. Požadavkem bylo, aby filmy více pracovaly s tematikou výstavby socialismu a jeho světlé budoucnosti.⁵⁷

Naštěstí na sci-fi žánr banskobystričské události neměly negativní vliv. Naopak. V 60. letech v důsledku probíhajícího soupeření v dobývání vesmíru mezi USA a SSSR bylo žádoucí podpořit tento souboj i na kulturním poli a vyzdvihnout úspěchy východu ve vesmírném závodu. A mimo to nenápadně obhájit militarizaci vesmíru. Díky tomu tak začaly vznikat filmy, jejichž příběhy hleděly více do budoucnosti, kdy socialismus zvítězil

⁵⁵ PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 116. ISBN 80-85839-54-7.

⁵⁶ PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 103-104. ISBN 80-85839-54-7.

⁵⁷ tamtéž

(nejen) v dobývání vesmíru. Oproti předchozí době, která znala pouze historické nebo „současné“ filmy, byla toto velmi zásadní změna.^{58,59}

Díky tomu ve východní Evropě a do určité míry tedy i u nás začaly vznikat tzv. spacesuit sci-fi⁶⁰, tedy filmy, jejichž příběhy se točí kolem cestování vesmírem. Tak vznikla např. sci-fi komedie *Muž z prvního století* (1961) Oldřicha Lipského, a především asi nejvýraznější český příspěvek žánru, *Ikarie XB I* (1963, r. Jindřich Polák).

Je třeba ale zmínit, že ještě zkraje 60. let nebyl pojem sci-fi v Československu stále příliš používaný. Konkrétně *Muž z prvního století* nebyl označován jako sci-fi, ale jako satirická veselohra.⁶¹ Proto je také nesnadné dohledat kompletní seznam sci-fi filmů, doboví distributoři je zkrátka zařazovali pod jinými žánry. Sám Josef Nesvadba, velmi významný český spisovatel a scenárista sci-fi filmů (*Blbec z Xeenemünde*, *Ztracená tvář*, *Zabil jsem Einsteina pánové...*, *Slečna Golem*), tvrdil, že svoje povídky psal, aniž by tušil, že píše nějaké sci-fi.⁶² I proto se stávalo, že tvůrci s tímto žánrem, respektive s jeho sémantickými prvky, pracovali často nekoncepčně nebo dokonce neúmyslně. Jednoduše proto, že nevěděli, že pracují se svébytným žánrem.

Muž z prvního století Oldřicha Lipského je prvním významným příspěvkem do tradice československých sci-fi komedií a zároveň prvním filmem, kde se řešila přítomnost mimozemšťanů na Zemi. Příběh začíná v blízké budoucnosti, kdy z Československa omylem odstartuje raketa s čalouníkem Josefem (Miloš Kopecký) na palubě. Ten se na Zem vrací o 500 let později, kde nachází společnost, ve které neexistují peníze, ani sobectví.⁶³

Právě srážka lajdáckého, sobeckého a prospěchářského Josefa s lidskou společností budoucnosti, kde tyto hodnoty neexistují, je základem většiny groteskního humoru

---

⁵⁸ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

⁵⁹ GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. s. 53. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

⁶⁰ z angličtiny doslova „skafandrové“ sci-fi

⁶¹ GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. s. 39. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

⁶² RULF, Jiří. Rozhovor s Josefem Nesvadbou. *Festival spisovatelů Praha* [online]. Praha [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: https://www.pwf.cz/archivy/texty/rozhovory/rozhovor-s-josefem-nesvadbou_2338.html

⁶³ DOMINKOVÁ, Petra. Sci-fi v českém podání. *BIOGRAPH (magazín pro film)*. Filmclub - Přírodovědecké fakulty MU Brno, 1998, 2(3-4).

ve filmu. To má ale za následek předvídatelnost, jak humoru, tak i příběhu. Josef se ze svých chyb nepoučí a nezmění se, takže film po čase začne být až únavný. Zdá se, že zde se Lipský v rámci žánru teprve „rozkoukával“, jeho pozdější příspěvky žánru už snesou přísnější měřítko. Naopak k dobru lze filmu přičíst technicky velice kvalitně zpracované trikové scény se startem rakety, stavem beztlíže nebo „neviditelným“ mimozemšťanem Adamem.

Oproti tomu, *Ikarie XB 1* se nebojí brát sama sebe vážně. Jindřich Polák si to mohl dovolit, jelikož měl k dispozici příznivé politické i finanční podmínky, společně s kvalitním scénářem Pavla Juráčka. Právě nedostatečné finanční prostředky jsou důvodem, proč se spousta pozdějších sci-fi musela uchýlit ke kombinaci s komedií – aby zamaskovala nedostatek prostředků pro realistické ztvárnění světa budoucnosti. O *Ikarii* bude řeč pak podrobněji v kapitole 5, tedy v analytické části práce.

Jindřich Polák natočil v tomto období ještě jeden sci-fi film, a sice *Klaun Ferdinand a raketa*, pro který využil kulisy z *Ikarie*. Tentokrát se ale jednalo o film pro děti s oblíbenou televizní postavičkou klaunem Ferdinandem. Stejně jako další dětské filmy, využívají se i zde sci-fi prvky (raketa) izolovaně v rámci zápletek spíše pohádkového charakteru. Raketa zde slouží spíše jako „kouzelný zámek“, kde přístroje mají spíše magické funkce nevědeckého charakteru, čímž slouží k budování komiky.⁶⁴

Podobně jsou i vystaveny např. krátkometrážní *Cesta do věku petrolejových lamp* (1961, r. Bohumil Vošahlík) – cestování raketou, *Automat na přání* (1967, r. Josef Pinkava) – „magický“ automat plnící přání a cesta raketou na Měsíc nebo *Dospěláci můžou všechno* (1969, r. Radim Cvrček) – vynález látky, díky které se hrdina stane dospělým.

V šedesátých letech také vznikly dva filmy podle povídek Josefa Nesvadby, které sci-fi motivy využívají pro komentář současné společnosti. *Blbec z Xeenemünde* (1962, r. Jaroslav Balík) je středometrážní satirické drama se sci-fi prvky, které bylo do kina uvedeno společně s *Tarzanovou smrtí* (1962, r. Jaroslav Balík). Téma filmu je nejen upozornění na nebezpečí zbrojení (ve filmu vynález ničivé rakety), ale zároveň morální poučení, že i s na první pohled mentálně nevyzrálými lidmi bychom měli jednat slušně, jinak se nám to vymstí. Oním „blbcem“ je totiž v příběhu syn nacistického vědce, který

⁶⁴ GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. s. 103-104. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

se zdá být mentálně retardovaný. Ve skutečnosti je ale geniální a vyřeší otcův problém se zaměřováním raket, kterými pak útočí na jiné nacisty, kteří na něj byli zlí.

Ztracená tvář (1965, Pavel Hobl) si zase humorně pohrává s konceptem plastické operace, kdy vědec získá nový obličej gangстера, s ním ale získá i jeho charakterové vlastnosti. V podtextu nám tak příběh otevírá morální otázku, co vlastně určuje povahu člověka.⁶⁵

Pavel Juráček, významný režisér a scenárista nové vlny, napsal kromě *Ikarie XB 1* také scénář k filmu Jana Schmidta *Konec srpna v Hotelu Ozon* (1966). Příběh, který bychom dneska označili jako postapokalyptické sci-fi, vypráví o osmi ženách putujících po opuštěné krajině, dokud nenarazí na hotel a v něm na muže. Většina z nich přitom nikdy žádného muže neviděla. Vyznění filmu je sice pesimistické, ovšem obsahuje jasný pacifistický a ekologický apel platný i dnes.

Jedním z oblíbených vyprávěcích principů science fiction je zasazení příběhu do alternativní reality. Tímto způsobem pracuje scenárista Miloš Macourek a režisér Zbyněk Brynych s příběhem filmu *Já, spravedlnost* (1967). Ten je zasazen do alternativní minulosti roku 1946, kde Adolf Hitler přežil sebevraždu. Toho uvězní profesor Harting, který ho v odvetě za hrůzy druhé světové války vystavuje opakovanému psychickému týrání. Tomu přihlíží postava českého doktora, která začne pochybovat o morální správnosti takového chování. Film, který bychom jinak zařadili k psychologickému dramatu, spadá pod sci-fi právě onou prací s alternativní historickou realitou.

Mnohem odlehčenějším Macourkovým scenáristickým debutem je bláznivá sci-fi komedie *Kdo chce zabít Jessii?* (1966, r. Václav Vorlíček), která odstartovala jeho velice plodnou spolupráci s režisérem Václavem Vorlíčkem. Spouštěčem zápletky je fantaskní vynález, který zhmotňuje lidské sny – oživí tím komiksovou postavu Jessii a dva padouchy: pistolníka a Supermana. Velice originální je vizuální zpracování díla, kde komiksové postavy komunikují pouze bublinami s textem, objevující se u jejich hlavy. Zároveň je film, stejně jako *Ikarie*, natočen ve formátu cinemascope, což tehdy nebylo u nás vůbec běžné.⁶⁶

---

⁶⁵ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

⁶⁶ *Kdo chce zabít Jessii?*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396703/kdo-chce-zabit-jessii>

Vorlíček poté ještě v roce 1967 natočil parodii na bondovky *Konec agenta W4C prostřednictvím psa pana Foustky* (1967, r. Václav Vorlíček), která obsahuje také sci-fi prvky v podobě množství svérázných vynálezů pro špiony.

Jak vidno z tabulky na konci této podkapitoly, počet sci-fi děl v 60. letech dramaticky vzrostl. Částečně je to dáno i tím, že se naplno rozběhla Československá televize (televizní vysílání bylo zahájeno roku 1953⁶⁷) a vzniklo tak i mnoho televizních filmů a krátkých animovaných filmů, které byly často určeny taktéž pro televizi.

Z animovaných sci-fi rozhodně stojí za pozornost *Kybernetická babička* (1962) Jiřího Trnky. Otázkou je, jestli tento film byl původně určen pro děti, protože i přesto, že hlavní postavou je malá holčička, je film docela strašidelný. V podtextu nám ale předává silné varování před přílišným používáním odosobněné techniky.

Animované filmy také často sloužily jako osvětová videa, viz např. *Jděte a chod'te* (1966, r. Václav Táborský), který vtípnou formou upozorňuje na nebezpečí, které chodcům skýtá pohyb v dopravním provozu. Film je kombinací animace a hrané akce. Z tohoto typu filmů si dělá podvratnou formou velkolepou srandu jiný krátký animovaný film, *Jak si opatřit hodné dítě* (1965, r. Stanislav Látal a Miloš Macourek), který zpočátku zní jako tendenční agitka proti dětem, ale brzy je jasné, že je to jen velice vtípná parodie s vědeckofantastickým vyústěním.

Málo známým faktem je, že kromě animovaných filmů pro domácí publikum se u nás také vyráběly americké animované seriály. Měl je na svědomí americký režisér a animátor Gene Deitch, který u nás ve spolupráci se studiem Bratři v triku natočil mimo jiné 13 epizod *Toma a Jerryho* (epizoda *Mouse Into Space* je sci-fi), 28 epizod *Pepka námořníka*, Oscarový krátký film *Munro* (1961) nebo vůbec světově první adaptaci Tolkienova *Hobita* (1966), která měla 12 minut, a ilustrovat ji pomáhal Adolf Born.^{68,69}

Televizní filmy měly oproti kinofilmům složitější podmínky pro vznik, protože na ně pochopitelně nebylo možné vynaložit takové prostředky. Často tak byly natáčené narychlo v dosti laciných kulisách, např. *Věrný robot* (1967, r. Jan Matějovský) díky tomu

---

⁶⁷ Prehistorie - Československá televize do roku 1992. *Česká televize* [online]. Praha [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/ceskoslovenska-televize/prehistorie/>

⁶⁸ Tom a Jerry slaví 80. Kreslený seriál se potají vyráběl v Československu. *Deník.cz* [online]. Praha: Vltava Labe Media [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/tom-jerry-komiks-kresleny-serial-hollywood-animatori.html

⁶⁹ Gene Deitch. *Internet Movie Database* [online]. IMDb.com [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/name/nm0215126/>

působí až divadelně směšně. Pro děti vzniknul dokonce i první český sci-fi seriál, *Robot Emil* (1960, r. Stanislav Strnad), který na první pohled působí výrazně lacině, přesto byl ve své době velmi populární, což kromě nižších nároků tehdejších televizních diváků lze přičítat i trefnému humoru, který si utahuje z absurdit tehdejší společnosti.

Přínejmenším příběhově je z pohledu tématu této práce zajímavá televizní hra Antonína Moskalyka *Konec velké epochy* (1965) podle scénáře Jindřišky Smetanové. Ta se zabývá přistáním mimozemšťanů na Zemi, nicméně je celá vyprávěna skrze skupinu Čechů, kteří zůstali uzavřeni v kavárně, protože je vládou zakázáno vycházet. Film je působivý propracovanou psychologií postav, kdy dramatická vnější situace je záminkou pro studii lidských charakterů, a pečlivě budovanou atmosférou klaustrofobního napětí, která je akcelerovaná tím, že děj filmu s výjimkou záběrů v televizi za celou dobu neopustí prostředí kavárny. Tvůrci za film dostali v roce 1966 Cenu kritiky na festivalu Prix Italia. Bohužel i to nezabránilo tomu, aby se film později ocitl na více než dvacet let v trezoru.⁷⁰

Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 se pro českou kinematografii opět všechno mění a nadchází období normalizace, kde odvážné, pesimistické nebo skeptické sci-fi filmy až na pár výjimek už nedostávají prostor.

Název	Režie	Rok výroby	Poznámka
Krakatit	Otakar Vávra	1948	
Výlet pana Broučka do zlatých časů	Jaromír Pleskot	1949	
Cesta do pravěku	Karel Zeman	1955	
Vynález zkázy	Karel Zeman	1958	
Zpívající pudřenka	Milan Vošmik	1959	
Robot Emil	Stanislav Strnad	1960	TV seriál
Muž z prvního století	Oldřich Lipský	1961	
Baron Prášil	Karel Zeman	1961	
Cesta do věku petrolejových lamp	Bohumil Vošahlík	1961	krátkometrážní
Planetora	Emil Kubiš	1961	krátkometrážní, amatérský, s animovanými pasážemi
Xantipa a Sokrates	Josef Kluge	1961	animovaný, krátkometrážní
Krakatit	Václav Kašlík	1961	TV film, opera
Mouse Into Space	Gene Deitch	1962	animovaný, krátkometrážní, americká produkce
Klaun Ferdinand a raketa	Jindřich Polák	1962	
Kybernetická babička	Jiří Trnka	1962	animovaný,

⁷⁰ Konec velké epochy. *Česká televize* [online]. Praha [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1003289381-konec-velke-epochy/>

			krátkometrážní
Blbec z Xeenemünde	Jaroslav Balík	1962	středometrážní
Ikarie XB 1	Jindřich Polák	1963	
Mart'anská kronika	Miloslav Zachata	1964	TV film
Popletená planeta	Pavel Procházka	1964	animovaný, krátkometrážní
Záhadný pan Hyde	Giorgios Skalenakis	1964	TV film
Ztracená tvář	Pavel Hobl	1965	
Konec velké epochy	Antonín Moskalyk	1965	TV film
Byla jednou jedna budoucnost: Podivná reportáž z přítomnosti 1965	Jaroslav Dudek	1965	TV film
Jak si opatřit hodné dítě	Stanislav Látal, Miloš Macourek	1965	animovaný, krátkometrážní
Dezertér	Jiří Brdečka	1965	animovaný, krátkometrážní
Kdo chce zabít Jesii?	Václav Vorlíček	1966	
Jděte a chod'te	Václav Táborský	1966	animovaný, krátkometrážní
Konec srpna v hotelu Ozon	Jan Schmidt	1966	
Ukradená vzducholoď	Karel Zeman	1966	
Věrný robot	Jan Matějovský	1967	TV film
Já, spravedlnost	Zdeněk Brynych	1967	
Automat na přání	Josef Pinkava	1967	koprodukce s Francií
Konec agenta W4C prostřednictvím psa pana Foustky	Václav Vorlíček	1967	
Kosmodrom r. 1999	František Vystrčil	1968	animovaný, krátkometrážní
Učitel a přítel zůstal veřejnosti neznám	Milan Růžička	1968	krátkometrážní
Sladký čas Kalimagdory	Leopold Lahola	1968	koprodukce s SRN

Tabulka 2 Seznam českých sci-fi filmů mezi lety 1946-1968

3.4 Sci-fi normalizované kinematografie (1969-1989)

Sovětská invaze v srpnu 1968 znamenala tvrdý zásah pro československý film. Během nastupující normalizace nemohla řada zkušených a úspěšných filmařů točit, nebo jen s omezeními, a několik z nich také emigrovalo.⁷¹

To mělo za následek dramatický propad návštěvnosti domácích filmů zkraje 70. let. Jedním z důvodů byl povinný návrat k agitačním filmům, dalším byl pokles formální kvality filmů v důsledku zmíněného odchodu zkušených tvůrců. Od druhé poloviny 70. let bylo ve snaze zvrátit negativní trend návštěvnosti opatrně povoleno některým tvůrcům opět točit apolitické snímky, výměnou za to, že čas od času natočí i angažovaný film. Mezi

⁷¹ PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 125. ISBN 80-85839-54-7.

bezpečné žánry patřily hlavně komedie a dětské filmy, což se i výrazně dotklo sci-fi žánru, který zde také našel největší odbytiště.⁷²

Pro časové oddělení těchto období je v této práci pro zjednodušení použit rok 1968, nicméně je třeba mít na zřeteli, že nějaký čas trvalo, než se důsledky změněné politické situace propsaly do kulturní sféry. Mnoho filmů s datací 1969 a 1970 bylo schváleno nebo roztočeno ještě před změnou politických poměrů, ovšem dokončily se až poté, tedy ještě nebyly zcela poplatné novému ideologickému směru. Pro několik filmů z tohoto období to tak znamenalo, že místo do kin putovaly rovnou do trezoru (např. *Skřivánci na niti* Jiřího Menzela, *Ucho* Karla Kachyni, *Den sedmý, osmá noc* Evalda Schorma a další) a mohly být uvedeny až po revoluci v roce 1989. Mimo to dalších přibližně 100 filmů, hlavně z šedesátých let, bylo staženo z distribuce a taktéž uloženo do trezoru.⁷³

Z tvůrců, které spojujeme s vědeckofantastickým filmem, se nový režim dotkl nejvýrazněji autora scénářů k *Ikarii XB 1* (1963) a *Konci srpna v Hotelu Ozon* (1966), Pavla Juráčka. Juráček byl vyhozen z pozice vedoucího dramaturgické skupiny na Barrandově a bylo mu zakázáno působit u filmu. K němu se i díky své komplikované povaze už nevrátil ani v německé emigraci.

3.4.1 Sci-fi komedie a dětské filmy

Jak bylo řečeno, pro sci-fi žánr jako takový to znamenalo, že se v průběhu 70. let přesunul především na pole komedie a dětského/rodinného filmu, které sloužily jako alternativa ke klasickým pohádkám. Tyto filmy jsou zpravidla stavěné na komické srážce futuristického prvku s českou všedností. Proti předchozím obdobím však lze vysledovat, že se sci-fi motivy se pracuje vědomě a koncepčně.

Svůj žánrový um v tomto období vypilovali Václav Vorlíček s Milošem Macourkem, kteří natočili slavné sci-fi komedie „*Pane, vy jste vdova!*“ (1969) a *Což takhle dát si špenát* (1977). Oba filmy pracují s motivem fantaskního vynálezu, v případě „*Pane, vy jste vdova!*“ je to vynález metody transplantace mozku, v *Což takhle dát si špenát* se děj točí kolem krádeže vynálezu, který by dokázal v kosmetickém salonu omladit zahraniční zákaznice. Jedná se o filmy na hraně žánru, se kterým je pracováno spíše

⁷² GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. s. 42. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

⁷³ PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 125. ISBN 80-85839-54-7.

povrchně. Míchají se zde dohromady sci-fi a fantasy motivy a důraz se více klade na humorné zápletky než na budování logicky soudržné vize světa. Upozorňují tak na absurditu nejen dobového systému, ale i absurditu důsledků vývoje vědy a techniky.⁷⁴

Macourek s Vorlíčkem jsou společně zodpovědní i za dva populární dětské sci-fi seriály 80. let, *Létající Čestmír* (1983) a *Křeček v noční košili* (1987). Macourek napsal ještě další seriál na motivy povídky Josefa Nesvadby *Bambinot* (1984), který režíroval Jaroslav Dudek. O všech třech seriálech lze tvrdit, že stejně jako dříve zmíněné filmy jsou mixem žánrů, kde se objevuje pár izolovaných sci-fi motivů (cesta na jinou planetu v *Čestmírovi*, dědečkovy vynálezy v *Křečkovi* nebo vynález umělého dítěte v *Bambinotu*), ale jinak se jedná spíše o pohádkové příběhy.

Ve sci-fi tvorbě pokračuje režisér *Ikarie* Jindřich Polák filmem *Zítřka vstanu a opařím se čajem* (1977) a kultovním seriálem *Návštěvníci* (1983). V obou dílech je hlavním sci-fi motivem cestování v čase, kdy se lidé z budoucnosti vrací v čase do minulosti, aby změnili dějiny. Zejména *Návštěvníci* patří mezi to nejlepší v rámci science fiction, co na televizních obrazovkách vzniklo. A to nejen díky zábavnému příběhu, ale také díky na svou dobu kvalitním vizuálním efektům a vysoké produkční hodnotě, která byla možná díky koprodukcí se Západním Německem.⁷⁵ Polák poté v roce 1986 natočil ještě dva filmy pro děti *Chobotnice z II. patra* (1986) a *Veselé Vánoce přejí chobotnice* (1986), které se sci-fi pojí právě ona stvoření ze záhadné hmoty z moře.

Divácky populární koncept cestování časem využívá i sci-fi komedie *Zabil jsem Einsteina, pánové...* (1969) Oldřicha Lipského, kde se taktéž lidé z budoucnosti vrací v čase, tentokrát aby změnili svou přítomnost Einsteinovou smrtí. Jak *Einstein*, tak i *Zítřka vstanu* jsou natočeny podle povídek Josefa Nesvadby, které zpracoval do podoby scénáře Miloš Macourek.

Oldřich Lipský je naším nejplodnějším režisérem sci-fi, co se týče kvantity. Stejně jako Vorlíček se věnoval hlavně komediálnímu žánru. Vznikly dva filmy, které nesou znaky subžánru steampunk. Lipský na nich spolupracoval se scenáristou Jiřím Brdečkou – komedii o lidožravé rostlině *Adéla ještě nevečeřela* (1977) a adaptaci Julese Verna

---

⁷⁴ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

⁷⁵ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

Tajemství hradu v Karpatech (1981), který tvůrci pojali jako parodii na gotické horory. Na obou filmech také spolupracoval renomovaný výtvarník Jan Švankmajer, který byl autorem řady fantaskních rekvizit.⁷⁶

Do žánru pak Lipský přidal ještě sci-fi komedii *Srdečný pozdrav ze zeměkoule* (1982) o dvojici mimozemšťanů, kteří přistanou na Zemi s cílem podat zprávu o jejich civilizaci. Na sledování si vyberou plachého vědce, kterému svou všetečností humorně komplikují život. Vesmírné scény s létajícím talířem jsou zde ztvárněny klasickou kreslenou animací.⁷⁷ Poslední sci-fi film, a také Lipského poslední film vůbec, je *Velká filmová loupež* (1986), během jehož natáčení Lipský zemřel a film za něj poté dokončil Zdeněk Podskalský. Snímek k čtyřicátému výročí znárodněné československé kinematografie obsahuje množství referencí na starší československé filmy a hlavní zápletka se točí kolem vynálezu, kterým je možno vyjmout kohokoliv z televizní obrazovky a přenést jej do reality.⁷⁸

V sedmdesátých letech vznikl i film, který předpověděl současné internetové seznamovací služby, které vám mají najít ideálního partnera. *Hodíme se k sobě, miláčku...?* (1974, r. Petr Schulhoff). V komediálním příběhu existuje kybernetický ústav, kde ústřednímu rozhádanému páru pomocí počítače určí ideálního partnera. Shodou náhod ale dojde ke zmatení a oni se nejdříve setkají se špatnými lidmi. Když se na to přijde, oba dva si nakonec uvědomí, že jim spolu bylo dobře.⁷⁹

Do sci-fi se ponořil i Ladislav Rychman černou komedií s lehkým nádechem hororu „*Babičky dobíjejte přesně!*“ (1983). Film, který si utahuje ze sousedské nevraživosti, vypráví o dvou sousedících rodinách, z nichž si každá pořídí do domácnosti robotickou babičku. Nedopadne to ale dobře, protože rodiny oběma babičkám napovídají zlé věci o svých sousedech, což skončí dramatickou konfrontací mezi oběma roboty. Motiv

---

⁷⁶ *Tajemství hradu v Karpatech*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397314/tajemstvi-hradu-v-karpatech>

⁷⁷ *Srdečný pozdrav ze zeměkoule*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397365/srdecny-pozdrav-ze-zemekoule>

⁷⁸ *Velká filmová loupež*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397520/velka-filmova-loupez>

⁷⁹ *Hodíme se k sobě, miláčku...?*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397038/hodime-se-k-sobe-milacku>

robotické babičky je zde podobný, jako ve filmu Jiřího Trnky *Kybernetická babička* (1962).⁸⁰

Kolem umělého člověka se točí také děj *Slečny Golem* (1972, r. Jaroslav Balík), kde v laboratoři omylem vznikne zlá dvojnice hlavní hrdinky (Jana Brejchová). Jedná se spíše o naivní příběh zatížený normalizační ideologií, který se snaží diváka donutit k zamýšlení, nakolik má technika vliv na život člověka.⁸¹ S motivem dvojníků pracuje také rodinné sci-fi Drahomíry Králové *Kam doskáče ranní ptáče* (1986).

Vědeckofantastickou crazy komedii si vyzkoušel také novovlnný režisér Jaromil Jireš bizarním snímkem *Talíře nad Velkým Malíkovem* (1977) o mimozemšťanech, jimž se porouchal létající talíř nad moravskou vesnicí.

Oblíbeným tématem vědeckofantastických filmů hlavně v 80. letech byly návštěvy z jiných planet. To dokazuje i koprodukční film *Monstrum z galaxie Arkana* (1981). Snímek natočený v koprodukci s Jugoslávií režíroval chorvatský režisér převážně animovaných filmů Dušan Vukotič, kterému se scénářem pomáhal i Miloš Macourek. Toto velmi nesourodé dílo je hodnotné především technicky vyspělými vizuálními efekty, díky kterým měl film slušnou návštěvnost.⁸²

Jak již bylo řečeno, v tomto období vznikalo i velké množství filmů pro děti s nádechem sci-fi. Z těch významnějších to jsou *Odyseus a hvězdy* (1976, r. Ludvík Ráža), *Tretí šarkan* (1985, r. Peter Hledík) a *Tajemství staré půdy* (1984, r. Vladimír Tadej). Všechny tři příběhy spojuje použití dětských protagonistů, kteří se vydávají za dobrodružstvím. V *Odyseovi* a *Třetím šarkanovi* cestují hrdinové do vesmíru a setkávají se s mimozemšťany. V *Tajemství staré půdy* hrdinové na půdě najdou antigravitační dělo, kterého se chtějí zmocnit zločinci a oni jim v tom samozřejmě chtějí zabránit. Film se natáčel v koprodukci s Jugoslávií a má převážně jugoslávské obsazení.^{83,84,85}

⁸⁰ „Babičky dobíjejte přesně!“ . *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397426/babicky-dobijete-presne>

⁸¹ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

⁸² tamtéž

⁸³ *Odyseus a hvězdy*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397109/odyseus-a-hvezdy>

⁸⁴ *Tretí šarkan*. *FDb.cz* [online]. Praha: HyperMedia [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.fdb.cz/film/treti-sarkan/popis-obsah/21278>

⁸⁵ *Tajemství staré půdy*. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397450/tajemstvi-stare-pudy>

3.4.2 Pokusy o vážné pojetí žánru

Přestože v 70. a 80. letech v rámci sci-fi převládaly komedie, vznikly i pokusy o vážnější uchopení science fiction. Pochopitelně tyto filmy neměly úplně jednoduchou situaci. Jednou komplikací byly finance. Sci-fi komedie si ze žánru mohou dělat humor, čímž se dá zamaskovat, řekněme, lacinější provedení vědeckofantastických motivů, sci-fi, které chce brát žánr ve vší vážnosti a realističnosti, si toto dovolit nemůže, výprava a filmové triky musí být kvalitní, aby film zbytečně nesrážely. Druhou komplikací byly ideologické požadavky.⁸⁶

Rovnou dva sci-fi snímky natočil režisér detektivek Otakar Fuka. *Akce Bororo* (1972) vypráví o mimozemšťanech, kteří přiletí na Zem hledat látku bororo, která jim má pomoci vyléčit jejich civilizaci z nemocí, které si přinesli na svou planetu ze Země. Tu jim pomáhá v Brazílii najít český doktor, jenž se zamiluje do mimozemšťanky. Film pracuje s tématem nacistů, kteří po válce utekli do Jižní Ameriky, což byl možná autorův ústupek režimním požadavkům (antagonistou je bývalý nacist Krause).⁸⁷

Mnohem bizarnější je další Fukovo dílo, stříhový film *Kam zmizel kurýr* (1981), který vypráví o mimozemšťanovi, jenž na Zem přišel hledat svého kolegu (titulního kurýra), který zde žije už od 17. století a nenápadně ovlivňuje místní dějiny. Důkazy ovlivňování hledá v českých sci-fi filmech, z nichž jsou zde použity dlouhé pasáže (např. *Muž z prvního století*, *Ikarie XB 1*, *Vynález zkázy*, *Akce Bororo* a další). Tím se pravděpodobně snažil režisér dát filmu vědeckofantastický punc za málo peněz. Sám tvrdil, že se tím snažil propagovat dřívější úspěchy československých sci-fi filmů.^{88,89}

Pro někoho možná překvapivě motiv návštěvy z vesmíru zpracovala ve svém filmu i Věra Chytilová. *Vlčí bouda* (1987) je ale především psychologický horor o skupině dospívajících lidí, kteří jedou na lyžařský výcvik a jsou zde terčem psychické manipulace ze strany svých instruktorů, ve skutečnosti mimozemšťanů, kteří se je snaží dohnat až k rozhodování o životě a smrti. Jak je u Chytilové zvykem, film má hlubší přesah a

⁸⁶ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

⁸⁷ Akce Bororo. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396946/akce-bororo>

⁸⁸ Kam zmizel kurýr. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397339/kam-zmizel-kuryr>

⁸⁹ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z:

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

nastoluje otázky ohledně vztahové morálky v současné společnosti. Je to také jeden z mála českých hororů.⁹⁰

V roce 1980 pak natočil Otakar Vávra znovu adaptaci Čapkova Krakatitu, tentokrát pod jménem *Temné slunce*. Film natočený k příležitosti oslavy 35. výročí osvobození Československa Rudou armádou je oproti verzi z roku 1948 výrazně tendenční a moralistický. Nejen, že tematizuje jadernou válku, ale objevují se zde také např. scény z demonstrací hippies, kteří jsou vylíčení jako zfetovaní lidé pokleslých mravů. Ani formálně není snímek tolik poutavý, oproti snové stylizaci starší verze.⁹¹

Do sci-fi žánru můžeme ještě také zařadit dílo tehdy začínajícího režiséra Jana Svěráka, fiktivní krátkometrážní dokument *Ropáci* (1988), který dokonce vyhrál studentského Oscara. Věrohodně podaný příběh s ekologickým poselstvím vypráví o skupině vědců, kteří pátrají po záhadném živočichovi ropákovi, který žije pouze ve velmi znečištěném životním prostředí.⁹²

Název	Režie	Rok výroby	Poznámka
Zabil jsem Einsteina, pánové...	Oldřich Lipský	1969	
Dospěláci můžou všechno	Radim Cvrček	1969	
Žena z antisveta	Peter Mikulík	1969	TV film
Na kometě	Karel Zeman	1970	
„Pane, vy jste vdova!“	Václav Vorlíček	1970	
Laokoon	Václav Mergl	1970	animovaný, krátkometrážní
Rekviem za rytierov	Josef Zachar	1970	
Ta slepička kropenatá	Milan Růžička	1971	TV film
Slečna Golem	Jaroslav Balík	1972	
Akce Bororo	Otakar Fuka	1972	
Dvojník	Lubomír Mauer, Vladimír Blažek, Abdelhafidh Bouassida, Hussein Moussa	1972-3	Čtyři studentské filmy čtyř režisérů natočené na stejný námět
Divoká planeta	René Laloux	1973	animovaný, francouzský film s minoritní koprodukcí ČSSR
Na úbočiach kvitnú kvety	Luba Vančíková	1973	TV film
Automatic	Václav Bedřich	1973	animovaný, krátkometrážní

⁹⁰ Vlčí bouda. *DAFilms.cz* [online]. Praha: Doc-Air Distribution [cit. 2022-04-30]. Dostupné z: <https://dafilms.cz/film/10464-vlci-bouda>

⁹¹ DOMINKOVÁ, Petra. Sci-fi v českém podání. *BIOGRAPH (magazín pro film)*. Filmclub - Přírodovědecké fakulty MU Brno, 1998, 1998(3-4).

⁹² Ropáci. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Praha: POMO Media Group [cit. 2022-04-30]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/8807-ropaci/>

Dobrodružství s Blasiem	Egon Schlegel	1974	koprodukce s NDR
Hodíme se k sobě, miláčku...?	Petr Schulhoff	1974	
Všetci kozmonauti sa cítia výborne	Karol Spišák	1975	TV film
Odysseus a hvězdy	Ludvík Ráža	1976	
Krabi	Václav Mergl	1976	animovaný, krátkometrážní
I Sing the Body Electric	<i>neznámý</i>	1976	amatérský
Zítřka vstanu a opařím se čajem	Jindřich Polák	1977	
Talíře nad Velkým Malíkovem	Jaromil Jireš	1977	
Adéla ještě nevečeřela	Oldřich Lipský	1977	
Což takhle dát si špenát	Václav Vorlíček	1977	
Gomez	Miloslav Luther	1977	TV film
Návštěva z vesmíru	Otakar Kosek	1977	TV film
Tajemství Ocelového města	Ludvík Ráža	1978	
Poštár Lábus	Peter Opálený	1978	TV film
Spadla z nebe	Radim Cvrček	1978	TV seriál
Jitčiny prázdniny	Josef Vondráček	1979	TV film
Temné slunce	Otakar Vávra	1980	
Tot-Amor	Pavel Háša	1980	TV film
Něco je ve vzduchu	Ludvík Ráža	1980	
Dvacet tisíc mil pod mořem	Pavel Kraus	1980	TV film
Monstrum z galaxie Arkana	Dušan Vukotič	1981	koprodukce s Jugoslávií
Kam zmizel kurýr	Otakar Fuka	1981	
Upír z Feratu	Juraj Herz	1981	
Tajemství hradu v Karpatech	Oldřich Lipský	1981	
Fatamorgána	Jozef Pálka	1981	TV film
Stalo sa pozajtra	Pavol Uher	1981	TV seriál
Návšteva	Peter Hledík	1981	TV film
Srdečný pozdrav ze zeměkoule	Oldřich Lipský	1982	
Tunel Omega	Miroslav Sobota	1982	TV seriál
Neuvěřitelný příběh	Věra Jordánová	1982	TV film
Kontakt No. 1	Oldřich Haberle	1982	animovaný, krátkometrážní
Tajomstvo dračej steny	Marcel Dekanovský	1982	TV film
Malá pomoc od mojich priateľov	Samuel Ivaška	1982	TV film
Výzva	Vojtěch Trapl	1982	TV film
Připoutejte se, letíme nad Atlantidou	Tomáš Fantl	1982	TV seriál, koprodukce se SRN, v ČSSR se nevysílal
„Babičky dobíjejte přesně!“	Ladislav Rychman	1983	
Přítel	Jaroslav Dudek	1983	TV film
Návštěvníci	Jindřich Polák	1983	TV seriál
Klíče od města	Ján Zeman, Karol	1983	TV film

	Spišák		
Létající Čestmír	Václav Vorlíček	1983	TV seriál
Tajemství staré půdy	Vladimír Tadej	1984	koprodukce s Jugoslávií
Bambinot	Jaroslav Dudek	1984	TV seriál
Bé rímska trojka lomeno šest'	Peter Mikulík	1984	TV film
Mat	Pavel Bárta	1984	amatérský
Rumburak	Václav Vorlíček	1984	
Takmer božský omyl	Pavol Haspra	1985	TV film
Tretí šarkan	Peter Hledík	1985	
Podivná znamení, podivní hosté	Miloš Bobek	1985	TV film
Žena z antisveta	Peter Mikulík	1985	TV film
O Matyldě s náhradní hlavou	Miloš Macourek, Jaroslav Doubrava, Adolf Born	1985	animovaný, krátkometrážní
Robotóza	Vladimír Kavčiak	1985	TV film
Vlčí bouda	Věra Chytilová	1986	
Velká filmová loupež	Oldřich Lipský, Zdeněk Podskalský st.	1986	
Kam doskáče ranní ptáče	Drahomíra Králová	1986	
Chobotnice z II. patra	Jindřich Polák	1986	
Veselé Vánoce přejí chobotnice	Jindřich Polák	1986	
Kryštof a nebeský kůň	Jan Ungrád	1986	TV seriál, animovaný
Hříšný Václav	Alexej Nosek	1986	TV film
Chýbající článek	Cyril Králik	1986	TV film
Pohádková planeta	Libuše Čihařová	1986	animovaný, krátkometrážní
Citové súradnice	Juraj Takáč	1986	TV film
Přátelé bermudského trojúhelníku	Petr Šícha, Jan Prokop, Václav Křístek	1987	povídkový
Křeček v noční košili	Václav Vorlíček	1987	TV seriál
Měsíční noc	Hynek Bočan	1987	TV film, krátkometrážní
Ty, ty, Yetti	Josef Vondráček	1987	TV film
Gul'até tajemstvo	Juraj Takáč	1987	TV film
Chlapec z laboratorí	Marián Kleis ml.	1987	TV film
Kde sa stala chyba	<i>neznámý</i>	1987	TV film, krátkometrážní
Ropáci	Jan Svěrák	1988	krátkometrážní, studentský
Pan Kaňka ve vesmíru	Krzysztof Gradowski	1988	koprodukce s Polskem
Zemřeš, kdy budeme chtít	Otakar Kosek	1988	TV film
Bizon	Moris Issa, Elmar Klos	1989	
Stačí stisknout	Jiřina Pokorná-Makoszová	1989	TV film
Skrznaskrz	Otakar Kosek	1989	TV film
Někdo zaklepal na dveře	Ivan Rajmont	1989	TV film
Astral	Peter Opálený	1989	TV film
Masseba	Miloš Zábranský	1989	

Tabulka 3 Seznam českých sci-fi filmů mezi lety 1969-1989

3.5 Shrnutí

Od roku 1898 si československé sci-fi prošlo turbulentním vývojem. Od němých filmů 20. let, které bychom dnes možná ani za sci-fi nepovažovali, přes filmy s fantaskními vynálezy a první pokusy o filmové cesty do vesmíru, až po plodné normalizační období, kdy spíše kvantita převažovala nad kvalitou.

První vědeckofantastické pokusy pracovaly s izolovanými motivy, kterými byly zpravidla různé vynálezy (*Otrávené světlo*). První propracovanější vizi budoucího světa je možné nalézt v *Bílé nemoci* a *Krakatitu*. Světově unikátní jsou pak trikové snímky kombinující živé herce se stopmotion animací (*Cesta do pravěku*). Od šedesátých let se se žánrem u nás začíná pracovat koncepčněji, vznikají tak i hrané filmy zabývající se letem do vesmíru, z nichž nejzásadnější je *Ikarie XB 1*.

Pro českou sci-fi kinematografii je typické míchání žánrů. Především pak v období normalizace (po roce 1968) jako jeden z eskapistických žánrů ve velké míře začaly vznikat sci-fi komedie a parodie, a také filmy pro děti. Velkým tématem, kromě stále oblíbených vynálezů, je i setkání s mimozemskými tvory. Zároveň s tím v 80. letech zažívá boom televizní sci-fi tvorba, která početně převyšuje tvorbu pro kina.

Je očividné, že v průběhu let to nikdy neměli českoslovenští filmaři s natáčením science fiction zcela snadné. Z toho plynula i kolísavá kvalita těchto děl, jelikož, kromě nedostatečné zkušenosti se sci-fi, naráželi na komplikace v podobě nedostatku financí či na politické překážky. Často však na obojí. I přes to všechno lze ale říci, že toto období bylo velice plodným a kreativním, oproti tomu, co mělo následovat...

4 SOUČASNOST BUDOUCNOSTI (ČESKÉ SCI-FI PO ROCE 1989)

Stejně jako samotný sci-fi žánr, i tato práce stojí na kontrastu mezi minulostí a současností, či mezi současností a budoucností. Tato kapitola v kontrastu k té předchozí tedy popisuje stav českého sci-fi v současnosti s návazností na posledních třicet let vývoje české kinematografie, včetně lehkého zamyšlení, co nás asi čeká v budoucnosti.

Tak jako v minulé kapitole se opíráme především o údaje z databáze Filmového přehledu⁹³, které křížově ověřujeme s ČSFD⁹⁴ a IMDb⁹⁵.

4.1 Nová doba, nové naděje

Rok 1989 znamenal velkou změnu nejen z pohledu politického. S pádem komunismu nastalo uvolnění cenzury, skončilo centralistické posuzování scénářů a s tím i veškerá tematická nebo žánrová omezení. Nastalá tvůrčí svoboda měla ale i výrazně stinnou stránku. Do té doby funkční aparát státem řízené kinematografie se rozpadl, studio Barrandov bylo zprivatizováno a filmoví tvůrci se museli oproti předchozímu období ve výrazně větší míře věnovat shánění peněz na svá díla. To se v mnoha případech ukázalo jako problematické i kvůli výraznému poklesu návštěvnosti z důvodu zvyšujících se cen vstupného a faktu, že lidem se otevřely nové způsoby trávení volného času. A tak část za komunismu aktivních režisérů s filmařinou úplně skončila a zbytek z nich se ocitl v situaci, kde najednou neměli nic jistého.⁹⁶

Filmy se čím dál tím více musely podřizovat i komerčním zájmům, nejen těm uměleckým. A tak nastala situace, kdy z naší kinematografie v posledních třech desetiletích žánrový film, nanejvýš sci-fi, prakticky vymizel. Velice trefně to popisuje Martin Šrajber ve svém článku pro Filmový přehled:

„Komédie ze současnosti nejsou tak nákladné jako sci-fi, jejich scenáristé se nemusejí trápit s vymyšlením nových světů a jejich režiséři s řešením problémů, na něž kvůli minimální tradici daného žánru neznají řešení. Navíc je při obeznámenosti s vysokou

---

⁹³ Databáze. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/databaze>

⁹⁴ Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, 2022 [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz>

⁹⁵ *Internet Movie Database* [online]. IMDb.com, 2022 [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/>

⁹⁶ HORÁK, Oto. Režisérské hvězdy v časech komerce. *Cinepur: čtvrtletník dobrého filmu*. Sdružení přátel Cinepuru, 2013, 20(85). ISSN 1213-516X.

řemeslnou úrovní zahraničních sci-fi snadné podlehnout skeptickému přesvědčení, že něčemu podobnému se ve zdejších podmínkách nikdy vyrovnat nedokážeme.“⁹⁷

Nově nastalou situaci lépe zvládá nastupující mladá generace tvůrců, u které lze vysledovat větší náklonnost k žánrovým filmům.

Jednoduše řečeno – sci-fi filmu se v Česku příliš nedaří. I přesto u nás vědeckofantastická díla stále vznikají. Proto se tato kapitola pokusí popsat současné tvůrčí směřování tohoto žánru v tuzemské kinematografii.

Z pohledu na tabulku č. 5 na konci kapitoly 4.4 lze vyčíst, že v 90. letech stále ještě existovala snaha sci-fi točit, zato mezi roky 2000-2010 se nenatočilo *zhola nic*. Ačkoliv se od té doby situace mírně zlepšila, rozhodně zatím nelze pozorovat žádný závratný nárůst počtu těchto filmů. Ve fázi preprodukce je dnes několik málo projektů, které naznačují cestu tímto směrem, bohužel se často potýkají s problémy s financováním. Jak jsme si řekli výše, důvodem je nejspíše obava investorů i producentů z nízkého diváckého potenciálu, a tím pádem nejisté finanční návratnosti.

4.2 Nová doba, staré způsoby

Podobně jako v minulém režimu, nejsnazší cestou ke sci-fi filmu je jeho kombinace s jiným žánrem. A stejně jako v předchozím období je to nejčastěji kombinace s komedií. Jedním z nejvýznamnějších a nejúspěšnějších filmů sledovaného období je *Akumulátor 1* (1994) Jana Svěráka, který v sobě obsahuje některé vědeckofantastické prvky. Velkou roli zde hraje především televize, která „vysává“ energii z hlavního hrdiny. Film je ale primárně komedií, která míchá fantastické a sci-fi motivy. Je třeba zmínit, že to nebyla Svěrákova první výprava do tohoto žánru. Ještě za socialismu natočil také úspěšný studentský film, fiktivní sci-fi dokument *Ropáci* (1988), který dokonce získal i studentského Oscara.

Výrazně méně známým dílem je televizní *Zelňačka* (1995, r. Pavel Háša), která je adaptací knihy René Falleta vyprávějící o přistání mimozemšťanů a jejich humorných konfrontacích s dvojicí penzistů na francouzském venkově. Zajímavostí je, že stejný román už byl zfilmován ve Francii v roce 1981 s Luisem de Funèsem v hlavní roli.

---

⁹⁷ ŠRAJER, Martin. Československá filmová sci-fi - Revue. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenska-filmova-sci-fi>

Taktéž sci-fi komedií je novější úspěšný film *Probudím se včera* (2012, r. Miroslav Šmídmajer), který oxymóronem v názvu odkazuje na jinou sci-fi komedii *Zítřka vstanu a opařím se čajem* (1977, r. Jindřich Polák), jež také pracuje s motivem cestování v čase a přidává k tomu divácky vděčnou nostalgii po „dobách minulých“.

Kombinace s komedií se vyplatila také seriálu České televize *Kosmo* (2016, r. Jan Bártek), který se stal okamžitě velmi populárním, když dosáhl průměrné sledovanosti 450 tisíc diváků a byl nejsledovanějším pořadem na iVysílání.⁹⁸ Příběh točící se kolem letu Čechů do vesmíru je podaný ve formě politické satiry s prvky sitcomu. Podobný mix sitcomu a sci-fi se v zahraničí osvědčil např. u britského seriálu *Červený trpaslík* (1988-2020).

Mezi sci-fi komedie bychom mohli počítat i *Mars* (2018, r. Benjamin Tuček), který budeme analyzovat v následující kapitole. Zde ale s humorem není pracováno tak koncepčně jako v *Kosmu*.

Mimo komedie stojí za zmínku i poslední film Jaromila Jireše *Dvojrole* (1999). Drama, které si vypůjčuje vědeckofantastický motiv výměny mozku, a tudíž i výměny osobnosti. *Dvojrole* v *Dvojroli* vynesla Tereze Brodské Českého lva.⁹⁹

Z další tvorby lehce vybočuje film Karla Janáka *Důvěrný nepřítel* (2018), který je mixem thrilleru a sci-fi. Vědeckofantastické prvky zde zastupuje hypermoderní dům s umělou inteligencí, který se obrátí proti svým novým majitelům. Na první pohled celkem poutavý námět (byť nikterak originální) bohužel shazuje nezkušenost tvůrců s žánrem thrilleru i sci-fi, a příběh tak obsahuje příliš nelogičností. V kině měl velice nízkou návštěvnost, pouze 26 tisíc diváků.¹⁰⁰

4.3 Nová doba ve skafandru

Jak vidno, netočily se ale pouze filmy, které by vědeckofantastické motivy využívaly k budování humorných situací. Zejména 90. léta byla překvapivě (oproti předchozím obdobím) relativně bohatá na filmové pokusy o „seriózní“ sci-fi.

---

⁹⁸ Komedialní seriál *Kosmo* se stal nejsledovanějším pořadem v iVysílání České televize. *LUPA.CZ - server o českém Internetu* [online]. Praha: Internet Info [cit. 2022-04-31]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/komedialni-serial-kosmo-se-stal-nejsledovanejsim-poradem-v-ivysilani-ceske-televize/>

⁹⁹ Držitelé ceny 7. Český lev. *ČFTA* [online]. Praha: Česká filmová a televizní akademie [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.ceskylev.cz/cz/1999/drz-itele-ceny-cfta>

¹⁰⁰ *Důvěrný nepřítel* - Tržby a návštěvnost. *KINOMANIAC* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://kinomaniak.cz/filmy/duverny-nepritel>

Jednou z dalších možností, jak se u sci-fi vyhnout vysokým produkčním nákladům, je subžánr postapokalyptického sci-fi, kterých vzniklo hned několik. Natočená ještě za komunismu, v kinech promítaná až po revoluci, je postapokalyptická anti-utopie *Masseba* (1989) Miloše Záborského. Žánrově navazuje na v předchozí kapitole zmíněný *Konec srpna v hotelu Ozon* (1966). Bohužel díky nešťastnému načasování většina jeho podvrtných motivů vůči bývalému totalitnímu režimu vyšla u porevolučního obecnstva naprázdno.¹⁰¹ Dnes by možná poselství filmu zafungovalo lépe, jelikož dnes spousta lidí má za to, že žijeme v období nové, digitální totality. Film je ale i tak pro diváky velmi složitě srozumitelný, protože se jeho postavy dorozumívají téměř výhradně skřeky, nikoliv lidskou řečí.¹⁰²

Dokonce dva sci-fi filmy natočil Kryštof Hanzlík. V roce 1995 *Poslední přesun*, rovněž v postapokalyptickém hávu, a v roce 1997 dětský sci-fi film s prvky mystiky *Do nebička*. Do postapokalyptického subžánru přispěl i Vít Karas o něco novějším filmem *Běžci* (2010), kterému se daří budovat atmosféru napětí díky poctivé práci s reálnými lokacemi.

O klasický subžánr spacesuit sci-fi, tedy filmy, které vypráví o cestování vesmírem, se pokusila Irena Pavlásková filmem na motivy knihy bratrů Strugackých *Nesmluvená setkání* (1995), který zaujme na televizní poměry (a nejspíš i navzdory nižšímu rozpočtu) kvalitním vizuálem.

Spíše raritou v rámci české kinematografie zůstává koprodukční film *Nexus* (1994, r. José María Forqué), který se snažil proniknout do subžánru tzv. space opery, tedy dobrodružného filmu ve vesmíru ve stylu *Star Wars* (1977). Původně ambiciózní film, ve kterém si zahrála spousta známých českých herců, obsahuje komplikované vizuální efekty, které ale v kontextu tehdejších amerických velkofilmů vypadaly zastarale. V kombinaci s nelogickým příběhem to je dílo pro diváka těžko stravitelné.¹⁰³

Paradoxním případem je **animovaná tvorba**. U té by na první pohled sci-fi žánr neměl znamenat nárůst nákladů, přesto se animovaných sci-fi natočilo ještě daleko méně,

---

¹⁰¹ Masseba. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/397636/masseba>

¹⁰² ČULÍK, Jan. *Jací jsme: česká společnost v hraném filmu devadesátých a nultých let*. Brno: Host, 2007. s. 546. ISBN 978-80-7294-254-1.

¹⁰³ 10 nejhorších filmových sci-fi, jejichž sledování způsobuje krvácení z očí do mozku, a přesto je nelze nevidět. *Reflex.cz* [online]. Praha: CZECH NEWS CENTER [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/filmy-a-serialy/89167/10-nejhorsich-filmovych-sci-fi-jejichz-sledovani-zpusobuje-krvaceni-z-oci-do-mozku-a-presto-je-nelze-nevidet.html>

než hraných, což možná i souvisí s celkovým úbytkem animovaných filmů. Nejvýraznějším příspěvkem je určitě stop-motion animovaný film *Lajka* (2017) od Aurela Klimta, který je rodinným sci-fi o fence Lajce, která letí do vesmíru a setkává se s mimozemskými bytostmi. Vzhledem k obrovskému rozpočtu a tragické návštěvnosti se jedná o naprostý propadák.¹⁰⁴

Naopak úspěšný je nový animovaný seriál o robotovi *Kosmix* (2020, Česká televize), který v sobě kombinuje hravý vizuál s populárně naučnými tématy.

4.4 Budoucnost budoucnosti

Co se týče hrané tvorby, budoucnost by přece jen mohla být pro české sci-fi o něco pozitivnější. A to z vícera důvodů. Především díky tomu, že neustálý vývoj digitálních technologií značně zlevňuje tvorbu trikových záběrů, na kterých je většina sci-fi filmů postavena.

V České republice jsou už nyní velmi dobré podmínky pro tvorbu trikově náročnějších filmů. Tuzemské postprodukční firmy jako UPP (Universal Production Partners) nebo MagicLab poskytují profesionální servis obrazové postprodukce na světové úrovni a spolupracují se zahraničními produkcemi na vysokorozpočtových filmech. Případní tvůrci filmů ve větší míře závislých na trikových technologiích, nemusí mít nouzi o kvalitní trikové zázemí. Samozřejmě v případě, že si to budou moci dovolit.

Dalším pozitivem je, že v současnosti u nás dorůstá generace filmařů, kteří vyrostli pod vlivem zahraničních sci-fi spektaklů devadesátých a nultých let, sci-fi literaturou, komiksy a počítačovými hrami.

Jedním z takových tvůrců by mohl být režisér Petr Kubík, který natočil pohádku *Princezna zakletá v čase* (2020), která je jedinečná tím, že v sobě kombinuje prvky typické pro české pohádky (princezna, kletba zlé čarodějnice, ...) a fantasy. Nejedná se sice o sci-fi, ovšem najdeme zde jeden prvek spíše typický pro sci-fi filmy, a sice stavbu syžetu na základě časové smyčky, podobně jako například ve snímku *Na hraně zítřka* (2014, r. Doug Liman).

Princezna je na tuzemské poměry odvážný projekt, i s přihlédnutím k tomu, že je ve filmu velké množství trikových záběrů, které jsou důležité pro děj. Nejen díky kvalitním

---

¹⁰⁴ Na film přišlo do kin pouze 5401 diváků při rozpočtu 55 milionů Kč, viz <https://kinomaniak.cz/filmy/lajka>

vizuálním efektům, ale i díky funkčnímu scénáři film sklídl úspěch u diváků i u kritiků, a to navzdory koronavirové pandemii a zavřeným kinům.¹⁰⁵ Navíc tvůrci nehodlají končit a už připravují druhý díl.¹⁰⁶

Co se týče sci-fi, ze současné generace filmařů můžeme zmínit, kromě *Marsu* (2018), také mírně řečeno bizarní projekt *Alpha Code* (2020), který režíroval Američan Keoni Waxman, známý především jako režisér brakových filmů se Stevenem Seagalem. Příběh tohoto filmu, údajně „na základě skutečných událostí“, se točí kolem únosů mimozemšťany a byl natočen v České republice s několika známými českými herci (Marek Vašut, Vojtěch Dyk nebo Jordan Haj), kterým stála po boku např. Denise Richards. Co z něj dělá *de facto* český film je skutečnost, že se jedná o osobní projekt česko-amerického podnikatele a producenta Milana Friedricha, který je nechvalně známý svým megalomanstvím. O kvalitách filmu už něco může naznačit jeho nezvládnutá distribuce, kdy se v Česku ani nedostal do kin a zpočátku byl nabízen pouze přes placenou sekci na platformě Vimeo On Demand. Nyní ho lze nalézt už i na VOD platformách Apple TV+, Amazon Prime a O2TV. Nicméně ani tak se u toho mála kritiků, co ho viděli, nesetkal s příliš kladnými ohlasy.¹⁰⁷

Na závěr ještě film, který se pro české sci-fi jeví jako příslib do budoucna. Jedná se o připravovaný projekt režiséra Roberta Hloze a scenáristy Tomislava Čechy *Bod obnovy* (plánovaná premiéra 2023), který se začal natáčet v říjnu 2021. Ambiciózní projekt, který na realizaci čekal několik let, by mohl být pro sci-fi žánr potenciálně významný tím, že se snaží vylíčit svět budoucnosti obsahující technologii, díky které může člověk znovu ožít, pokud zemře nepřirozenou smrtí. Film by měl být kombinací sci-fi a krimi.¹⁰⁸

Název	Režie	Rok výroby	Poznámka
Masseba	Miloš Zábranský	1989	
Gemini	Pavol Gejdoš ml.	1991	TV film
Vymyslení ľudia	Roman Petrenko	1992	TV film

¹⁰⁵ Princezna zakletá v čase - Tržby a návštěvnost. *KINOMANIAC* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://kinomaniak.cz/filmy/princezna-zakleta-v-case>

¹⁰⁶ Princezna zakletá v čase 2. *Startovač* [online]. Praha: Army of Darkness [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.startovac.cz/projekty/princezna-zakleta-v-case-2/>

¹⁰⁷ Recenze: Alpha Code - český film od dvorního režiséra Stevena Seagala s Vašutem, bondgirl a mimozemšťany. *Kinobox.cz* [online]. Brno: Livesport TV [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/18863-recenze-alpha-code>

¹⁰⁸ Neuzil, Hádek či Dobrý natáčí sci-fi Bod obnovy. *Česká televize* [online]. Praha [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/3405554-ceske-sci-fi-zavani-trapnem-obava-se-neuzil-k-bodu-obnovy-se-ale-pridal-i-s-hadkem>

Podivná letecká společnost	Oldřich Daněk	1992	TV film
Nexus	José María Forqué	1994	koprodukce se Španělskem
Akumulátor 1	Jan Svěrák	1994	
Poslední přesun	Kryštof Hanzlík	1995	
Zelňačka	Pavel Háša	1995	TV film
Nesmluvená setkání	Irena Pavlásková	1995	TV film
Podivuhodný příběh profesora J. a slečny H.	Ondřej Balík	1995	TV film
Do nebička	Kryštof Hanzlík	1997	
Právo na smrt	Anna Procházková	1998	TV film
Dvojrole	Jaromil Jireš	1999	
Běžci	Vít Karas	2010	TV film
Probudím se včera	Miroslav Šmídmajer	2012	
Lajka	Aurel Klimt	2017	animovaný
Důvěrný nepřítel	Karel Janák	2018	
Mars	Benjamin Tuček	2018	
Alpha Code	Keoni Waxman	2020	
Bod obnovy	Robert Hlož	2023?	ve výrobě

Tabulka 4 Seznam českých celovečerních sci-fi filmů po roce 1989

Název	Režie	Rok výroby	Poznámka
Záhada tří kapitánů	Jan Bonaventura	1990	TV minisérie
Pochodeň	Robin Crichton	1991	koprodukce s Velkou Británií
Lux a Delux	Ilja Novák	1992	animovaný
Modrá planéta	Milan Horvatovič	1992	animovaný
Kosmo	Jan Bártek	2016	
Kosmix	Klára Jůzová, Vojtěch Dudek	2020	animovaný

Tabulka 5 Seznam českých televizních sci-fi seriálů po roce 1989

4.5 Krátkometrážní, studentská a amatérská sféra

Jak bylo řečeno výše, sci-fi tvorba a ani obecně žánrová tvorba na tom není v současnosti u nás příliš dobře. Z tohoto důvodu pomyslnou pochodeň žánru drží nad hlavou velice početná, avšak nepříliš viditelná skupina tvůrců – amatérští filmaři a studenti filmu. Amatérskými filmaři jsou zde myšleni tvůrci, kteří se pohybují mimo branži profesionálního filmu, což samozřejmě pro filmové studenty neplatí.

Tato podkapitola si neklade a nemůže klást nároky na úplnost, jelikož mapování tvorby, především té amatérské, je velice složité vzhledem k jejímu neukotvení v žádných oficiálních strukturách. Velká část amatérských filmů existuje pouze na internetových serverech pro sdílení videoobsahu (nejčastěji youtube.com), některá dokonce jen u jejich tvůrců v šuplíku.

S trochou štěstí se dá dostat k informacím o některých těchto filmech na sociálních sítích, kde mohou mít profil nebo na serveru Filmdat¹⁰⁹, který vede databázi nezávislých, amatérských a částečně i studentských filmů.

Limitací Filmdatu je, že poslední roky do databáze přibývají prakticky pouze filmy, které zde byly zařazeny v rámci partnerství s některým festivalem neprofesionálního filmu, na které lze filmy přihlašovat skrze tento web. Např. za rok 2021 je zde vedeno pouhých 17 filmů, což s jistotou nelze považovat za kompletní či reprezentativní vzorek neprofesionálních filmů v tomto roce natočených. Celkově působí portál dosti nečinně.

Ještě větší nevýhodou zdejší databáze je de facto absence parametrického vyhledávání. Nelze tedy vyfiltrovat filmy podle žánrů, což téměř znemožňuje komplexnější žánrový výzkum neprofesionálního filmu.

4.5.1 Studentská a krátkometrážní tvorba

Pro rozvoj sci-fi bude do budoucna jistě důležitou roli hrát i podpora žánrové tvorby na filmových školách. Ty mohou budoucím tvůrcům pomoci nejen dramaturgickým vedením, ale také podporou profesí, které jsou s fantastickou tvorbou úzce spjaty – konkrétně třeba otevřením nových oborů podporujících výuku vizuálních efektů na vysokých školách. V tuzemsku se vizuální efekty jako samostatný obor vyučují pouze na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, na Slovensku je tento obor např. na VŠMU v Bratislavě. Další školy pak vyučují vizuální efekty v rámci jiných oborů.

Ve studentské sféře vzniká čím dál tím více žánrových filmů, je zde tedy šance, že se tito tvůrci nakonec s žánrovým filmem prosadí i do hlavního proudu. Co se týče samotných studentských filmů, ty se, na rozdíl od amatérských, více zaměřují na obsah a myšlenku daného díla – což je i jistě zásluha odborného vedení na daných školách. Mívají díky tomu zpravidla větší hloubku než amatérská/nezávislá díla, která často sklouzávají k pouhé formě bez obsahu.

Studentských a krátkometrážních filmů je už přeci jen vyšší počet, proto není možné se v této práci věnovat každému z nich. V tabulce níže byl sestaven jejich výčet, ale jak bylo předestřeno dříve, tento seznam pravděpodobně nebude kompletní, protože díla tohoto typu není tak snadné dohledat.

---

¹⁰⁹ FILMDAT - Nadnárodní registr neprofesionálního filmu [online]. Teplice: FILMDAT [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.filmdat.cz>

Z těch významnějších stojí za zmínku určitě studentské filmy reklamního režiséra Jakuba Hussara (*Toxymoron*, *Dalur*, *Skeletoni*), které posbíraly mnoho ocenění na festivalech a mezi neprofesionálními filmaři si ve své době získaly velkou popularitu. Svět planety Coraab, kde se odehrává sci-fi detektivka *Skeletoni* (2007), režisér rozvinul i do dvou velmi úspěšných sci-fi románů¹¹⁰, *0 Tu, svazek první* (2021) a *0 Tu, svazek druhý* (2021).

Dále třeba studentské filmy již dříve zmíněného Roberta Hloze *Numbers* (2012, natočený v jihokorejské koprodukcii) a *Přechodné vědomí* (2014), kde se mu daří začleňovat do zápletky velice funkčně sci-fi prvky. V prvním případě se příběh točí okolo muže, který vidí nad hlavami lidí čísla, která nějak souvisí s jejich životem. V druhém případě je středem příběhu žena, která si po znásilnění nechá vymazat paměť, později se ale s násilníkem znovu setká, aniž by si uvědomovala, že je to on.

Raritou mezi ostatními filmy, nikoliv samotným obsahem, ale autorem, je *Babana* (1998) od legendy českého divadla Jiřího Suchého. Příběh filmu je o dívce (Jitka Molavcová) z jiné planety, která navštíví úředníka (Jiří Suchý) a chce poznat život na Zemi.

Z nedávné doby za zmínku stojí ještě maturitní film mladého studenta Patrika Poláka *Izolace* (2021), která vypráví o kosmonautovi bezvýhodně uzavřeném v záchranném modulu po havárii na cizí planetě. Hrdina si navíc nepamatuje, co se stalo. Ve filmu se vyskytuje podobný motiv reality show a izolace, tak jako v analyzovaném *Marsu* (2018).

Když se podíváme do tabulky níže, můžeme tam najít i další pozdější tvůrce celovečerních filmů. Je to např. Vít Karas, kterého jsme zmiňovali dříve v souvislosti s televizním sci-fi filmem *Běžci* (2010), Dan Pánek, jenž je autorem internetového seriálu *Za oponou* (2019) nebo filmu *Taxi 121* (2016), nebo Jan Haluza, který se snažil přivést do českých vod akční žánr krátkým filmem *První akční hrdina* (2017), který kombinuje akční sekvence s humorem a sci-fi prvky. Spolupráce s Jiřím Mádlem na tomto filmu

---

¹¹⁰ RECENZE: Sci-fi 0 Tu nadchne tahem, zpracovaností, krásou i krutostí. *IDNES.cz* [online]. Praha: MAFRA [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/jakub-hussar-0-tu-recenze.A210525_080217_literatura_jgo

se Haluzovi zúročila v podobě nabídky na režii jeho celovečerního debutu, komedie *Deníček moderního fotra* (2021), kam ho Jiří Mádl doporučil.¹¹¹

Název	Režie	Rok výroby	Poznámka
Nalejme si čisté vody	Ivo Trajkov	1990	
Malčik	David Sís	1992	
Vynález krásy	Marek Najbrt	1994	
Babana	Jiří Suchý	1998	
Ryba 073	Václav Švankmajer	1998	
Moloch	Michal Kudláček, Aleš Pavlík	2000	animovaný
Malý svět	Vít Karas	2004	
Toxymoron	Jakub Hussar	2005	
Dalur	Jakub Hussar	2006	
Harold & Vincent	Jan Chramosta	2006	
Jsem větší a lepší	Martin Duda	2007	
Skeletoni	Jakub Hussar	2007	
Nic se nestalo	Jonáš Vacek	2009	
Nejenom na nohou, ale i na zadních. (Milan Balabán)	Viola Ježková	2009	Dokument s prvky sci-fi
Seth	Vojtěch Dudek	2010	
TYAN	Kristian Hrušovský	2011	
Izolace	Luboš Rezler	2011	
Evado	Dan Pánek	2011	
Numbers	Robert Hloz	2012	
Cartoonoia	Jan Cechl	2012	animovaný
Inseminátor	Tomáš Hruška	2013	
Přechodné vědomí	Robert Hloz	2014	
R	Matyas Brych	2014	animovaný
FLEG.	Patrik Bařon	2015	
Možno zajtra	Martina Nagyová	2015	
OFF	Martin Nábělek	2016	3D animovaný
Starman	Patrik Bařon	2016	animovaný
Aplomb	Michal Starý	2017	
Nativa altera	Michal Kunes Kováč	2017	
První akční hrdina	Jan Haluza	2017	
Jsem brána	Robin Kařpařík	2017	
Prohibitoria	Filip Kilián	2017	
Space Tramp	Ondřej Skalník	2017	animovaný
Cahuenga	Jan Karel Pavlík	2017	
ALERT	Eva Trundová	2018	animovaný
Svědomy	David Laňka, Martin Müller	2018	
30 Amper	Michal Kubiček	2018	animovaný
Den 6930	Chris Vala	2018	

¹¹¹ Vzniká nový film podle bestselleru *Deníček moderního fotra*. *Cinemart.cz* [online]. CINEMART [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.cinemart.cz/novinky/vznika-novy-film-podle-bestselleru-denicek-moderniho-fotra/>

Experiment	Stasy Stetsiy	2018	
Amber	Jindřich Mižďoch	2019	
Ivy	Emir Ziyalar, Siddesh Shetty	2019	
Epizoda 11	Viktor Svoboda	2019	animovaný
Malý orel	Adam Kůs	2020	
Mother	Xueni Yang	2020	
Amor Labori	David Stejskal	2020	
Edible Water Bottles	Anežka Horová	2020	
Breaktime	Martin Bystrianský	2020	
Ajznboňák F 30.2	Patrik Balonek, Jakub Vrbík, Matěj Sláma	2020	
Being Jacob	Tomáš Krejčí	2020	
Izolátor	Matěj Hrudíčka	2020	
Vesmír je až příliš krásný, aby ho nikdo nezažil	Patrik Bařon	2021	3D animovaný
Being Human	Tomáš Krejčí	2021	
Izolace	Patrik Polák	2021	

Tabulka 6 Seznam českých studentských a krátkometrážních sci-fi filmů po roce 1989

Autory většiny výše uvedených filmů jsou začínající tvůrci či mladí profesionálové. Jak vidno, těchto filmů za poslední roky začalo přibývat, a to i s přihlédnutím k pravděpodobné nekompletnosti tabulky. Studenti a profesionálové ale nejsou jediní, kteří se tvorbou vědeckofantastického filmu zabývají.

4.5.2 Amatéri, nadšenci a nezávislí tvůrci

Nedostatek žánrových filmů v tuzemské profesionální produkci pochopitelně musel někde vyvolat odezvu. Tou je vznik početné skupiny filmových nadšenců, kteří se nebáli vzít kameru do ruky a natočit si sami pro sebe to, co jim do té doby v českých kinech chybělo.

Už zhruba od nultých let 21. století, kdy začala být veřejnosti široce dostupná technologie digitálního zpracování obrazu (tj. digitální kamery a výkonnější domácí počítače), pustili se filmoví nadšenci nejen u nás do vlastní tvorby. Na rozdíl od komerčních tvůrců se rozhodně nebáli vkročit do žánrových vod, a tak v tomto prostředí vzniká nemalé množství akčních, hororových, fantasy nebo sci-fi děl.

Velice často se jedná o filmy inspirované kultovními díly těchto žánrů, jako např. *Star Wars*, *Pán prstenů*, *Star Trek*, ale i třeba stolní hrou *Dračí doupě*. Zároveň jsou autoři nezřídka napojeni na skupiny provozující např. historický šerm, LARP, rekonstrukce bitev, nebo na vyznavače různých kulturních fenoménů jako je steampunk, postapokalyptické

sci-fi – zde je např. zajímavý částečně poloamatérský seriál *Malé PostApo* (2020), nebo hororu (např. projekt *Pionýři hororu* a *Pionýři hororu 2* z roku 2013, resp. 2015).

Co se týče amatérského sci-fi, v posledních letech kvantitou i kvalitou zaujala série krátkých filmů i krátkometrážních seriálů od fanoušků *Star Treku*, sdružujících se kolem Jan Krátkého a Radka Bělíny, kteří v rámci svého sdružení FSFilm natočili několik fanouškovských příběhů ze světa *Star Treku*, např. *Patriotka* (2019), *Chut' Apokalypsy* (2019), *Její právo* (2020), *Elektrický hrad* (2020) a další. Dokonce k potřebám natáčení svých filmů postavili reálné kulisy interiéru vesmírné lodi v Běrunicích nedaleko Poděbrad. Prostory se používají také pro různé tematické akce fanoušků *Star Treku* či ho půjčují k natáčení dalším spřáteleným filmařům.¹¹²

Z dalších větších sci-fi projektů zmiňme ještě 80 minutový (!) sci-fi film *Tři dni na Měsíci* (2008) studentů zlínského gymnázia v režii Michala Matulíka. Film ve stylu retro sci-fi je inspirován povídkou, kterou napsali zlíňští studenti v roce 1935 a popsali v ní, jak si představují baťovský svět budoucnosti v roce 1950. Film se dokonce promítal v několika místních kinech.¹¹³

Film s celovečerní stopáží natočil také Jaroslav Šetek, a sice *Projekt 44* (2011). Velkolepě pojatý film je spojením sci-fi s akčním filmem. Akčních prvků využívá i postapokalyptické sci-fi *Trash Town* (2019) Leoše Kastnera, které zaujme především velkolepou výpravou, čítající přes desítku vlastnoručně upravených aut ve stylu světa *Šíleného Maxe* (r. George Miller). Postapokalyptické kulisy také zvolila zajímavá akční sci-fi komedie *Mad Marx* (2019, r. Lukáš Kratochvíl), kde se proti sobě utkají superhrdinové reprezentující komunismus (Mad Marx) a kapitalismus (Capital America).

Z řad filmových amatérů a DIY nadšenců vzešlo i několik pozdějších filmových profesionálů, věnujících se i nadále žánrovým filmům. Jsou jimi např. Andy Fehu (*Nenasytná Tiffany*, 2015; *Shoky a Morthy: Poslední velká akce*, 2021), Pavel Soukup (*Lesapán*, 2015; *#martyisdead*, 2019) nebo už zmíněný Jan Haluza (*První akční hrdina*, 2019). Dá se tedy snad předpokládat, že i do budoucna by se z této skupiny mohli vynořit další tvůrci, kteří přenesou vědeckofantastický film i na plátna kin.

---

¹¹² *Star Trek: Bridge* [online]. FSFilm, 2020 [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://startrekbridge.com/>

¹¹³ *Tři dni na Měsíci - krátká verze*. *YouTube* [online]. Google [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=_ogaoSwDm_o

II. ANALYTICKÁ ČÁST

5 KOMPARATIVNÍ ANALÝZA FILMŮ IKARIE XB 1 (1963) A MARS (2018)

5.1 Výběr filmů

Pro ilustraci rozdílů mezi současným a předrevolučním českým sci-fi filmem bylo třeba vybrat filmy, které jsou pro danou dobu něčím charakteristické a jsou si zároveň něčím podobné. Z výběru byla vynechána televizní a amatérská tvorba, a také minoritní koprodukce.

Jak je patrné z teoretické části této práce, v našich končinách bylo spíše běžné sci-fi kombinovat s jinými žánry, nejčastěji s komedií, která obsahovala sci-fi prvky. Ovšem v zájmu této práce je analyzovat filmy, které co nejpřesněji naplňují definici žánru. Tedy že v nich vědeckofantastické motivy hrají klíčovou roli.

Tomu nejlépe odpovídá film Jindřicha Poláka *Ikarie XB 1* z roku 1963. Jedná se o první český (československý) film považovaný za tzv. „hard sci-fi“ (zároveň patří také do subžánru spacesuit sci-fi) a celkově jedno z mála sci-fi, které není kombinované s žádným dalším žánrem. Zároveň je kritiky oceňovaný jako velice kvalitní dílo a jako film celkově se vymykající tehdejší běžné produkci, schopný konkurovat i nejlepším světovým filmům tohoto žánru. Ve své době vyhrál např. cenu za nejlepší film na festivalu science fiction v Terstu.¹¹⁴

Jako reprezentant současné české kinematografie byl vybrán film *Mars* Benjaminu Tučka z roku 2018. Snímek je na naše poměry neobvyklý především tím, že se v něm podobně jako v *Ikarii* cestuje do vesmíru a děj se odehrává na cizí planetě. Zároveň je film dosti zajímavý i nesnadnými okolnostmi svého vzniku, což je ale naneštěstí dost symptomatické pro aktuální situaci české kinematografie. Měl by tedy být vhodným subjektem k naší analýze a ilustrací současné podoby sci-fi u nás, byť se jedná o film divácky neúspěšný¹¹⁵. Je ale vážně tak nekvalitní?

---

¹¹⁴ Ikarie XB 1 - Awards. *Internet Movie Database* [online]. IMDb.com [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/title/tt0122111/awards>

¹¹⁵ podle údajů z webu KINOMANIAK (který přebírá údaje od Unie filmových distributorů) na něj přišlo pouhých 727 (!) diváků

5.2 Dobový kontext

5.2.1 Ikarie XB 1

Ikarie vznikala v éře závodů o dobývání vesmíru mezi USA a SSSR. A podobně jako řada sovětských sci-fi filmů se dá brát jako reakce na úspěch Sovětů v podobě vypuštění první umělé družice – Sputniku – v roce 1957. Naše země tak přispěla svou troškou do mlýna ve prospěch vítězství socialismu i na kulturní frontě. V době, kdy film vyšel, to byli překvapivě Sověti, kdo v rámci sci-fi kinematografie měl navrch. V USA totiž byly v té době velmi populární živé přenosy a dokumenty od NASA ze skutečných cest do vesmíru. Díky tomu se fikční filmy se stejnou tematikou, v té době velmi naivní a trikově nekvalitní, téměř přestaly točit. V porovnání s realitou totiž působily až komicky. Tento negativní trend prolomila až trikově propracovaná *2001: Vesmírná odysea* (1968, r. Stanley Kubrick), pět let (!) po *Ikarii*.¹¹⁶

Ikarie vznikla z osobní iniciativy režiséra Jindřicha Poláka, který si chtěl vyzkoušet po easternu *Smrt v sedle* (1958) a krimi *Páté oddělení* (1960) další žánr. Zároveň byl fanouškem Stanisława Lema, na jehož románu *K mrakům Magellanovým* je film volně založen. Pro spolupráci oslovil v roce 1958 později významného scenáristu Pavla Juráčka, toho času ještě studujícího na FAMU, který román zpracoval jako svůj absolventský scénář.¹¹⁷

Přestože původní verze scénáře nevznikla na politickou objednávku a celkem věrně se držela Lemovy předlohy, po přijetí scénáře barrandovským studiem na něj byly zpětně uplatňovány ideologické nároky. Vyžadované bylo především optimistické vyznění díla, což bylo v rozporu s Juráčkovou představou o přístupu k látce. Zároveň bylo také potřeba udělat změny směrem k menší finanční náročnosti natáčení. Proto také trvalo čtyři roky, než byla hotova finální podoba scénáře, která s původní předlohou má společných pouze pár příběhových motivů (loď s mrtvou americkou posádkou, Bílá planeta, vzpoura na lodi, ...).

---

¹¹⁶ GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. s. 53-55. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

¹¹⁷ STRUSKOVÁ, Eva a Jan KŘIPÁČ. Byl jsem maximalista. Rozhovor s Jindřichem Polákem o režii žánrových filmů. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/byl-jsem-maximalista-rozhovor-s-jindrichem-polakem-o-rezii-zanrovych-filmu>

Nicméně i tak se povedlo Juráčkovi s Polákem dospět k příběhu pojednávajícím o veskrze obyčejných lidech, kteří se vyrovnávají se ztrátou Země, kde zanechali své rodiny, a o nárocích dlouhého cestování vesmírnou prázdnotou. Oproti jiným sci-fi té doby zde technologické prvky hrají roli především prostředí nikoliv nositele příběhu. Ideologické poselství ve filmu sice zůstalo, ale je více podtextové, nikoliv lacině prvoplánové (odkaz na historickou minulost v pasáži, kde najdou vesmírnou loď z 20. století symbolizující veškeré neřesti lidstva/kapitalismu), takže člověk neznalý soudobého kontextu si ho ani nemusí všimnout.¹¹⁸

I díky tomuto lehkému ideologickému zabarvení film nakonec dostal štědrý rozpočet osm milionů korun¹¹⁹, což z něj tehdy dělalo nejnákladnější československý film vůbec. Produkce si tak mohla dovolit propracovanou výpravu, a hlavně nadčasovou dekoraci interiéru vesmírné lodě, která byla postavena na barrandovských ateliérech podle návrhu Jana Zázvorky. Dekorace režisérovi Polákovi pak v drobné obměně posloužila ještě k natočení dalšího filmu *Klaun Ferdinand a raketa* (1962). Ve štábu bylo i množství odborných konzultantů – především astronomů a psychologů, aby tvůrcům pomohli vytvořit autentickou podobu budoucnosti a psychologicky propracované postavy.¹²⁰

Film poté sklidil úspěch ve světě, vyhrál Festival vědeckofantastického filmu v Terstu a byl prodán do 40 zemí světa. Doma však nebyl kritikou přijat úplně vlídně a přišlo na něj na tehdejší dobu (mezi roky 1963 a 1970) spíše průměrných 606 777 diváků.¹²¹

5.2.2 Mars

Film Benjamin Tučka si stejně jako *Ikarie* prošel během svého vzniku nemálo útrapami, naštěstí nikoliv cenzurního charakteru. Projekt je výjimečný v tom, že se natáčel na skutečné stanici simulující podmínky na Marsu v americkém Utahu. Tvůrce oslovil architekt se zaměřením na lety do vesmíru Ondřej Doule, který upozornil na nabídku

¹¹⁸ JIŘIŠTĚ, Jakub. Optimisté a skeptici – Dramaturgické konfrontace sci-fi filmu *Ikarie XB 1*. In: Česálková, Lucie (ed.). *Zpět k českému filmu: politika, estetika, žánry a technika*. Praha: Národní filmový archiv, 2017, s. 167–199.

¹¹⁹ STRUSKOVÁ, Eva a Jan KŘIPAC. Byl jsem maximalista. Rozhovor s Jindřichem Polákem o režii žánrových filmů. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/byl-jsem-maximalista-rozhovor-s-jindrichem-polakem-o-rezii-zanrovych-filmu>

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. s. 65. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.

americké organizace Mars Society pro vědce, kteří si mohou pobyt na základně vyzkoušet. Štáb kolem Tučka, spoluautorky scénáře Terezy Nvotové a divadelního souboru VOSTO5 byl první tým, který se tam rozhodl natočit film, a díky tomu také konkurz vyhráli.¹²²

Vznik a příprava filmu působí jako velmi spontánní rozhodnutí, scénář se částečně psal až na místě, což se bohužel na výsledku negativně podepsalo. Přípravy scénáře a natáčení údajně trvaly pouze měsíc.¹²³

Kvůli omezené velikosti stanice i množství finančních prostředků celou „expedici“ tvořilo pouze 13 lidí, z toho sedm herců. Došlo tak k tomu, že herci, co zrovna nebyli před kamerou, museli pomáhat i za kamerou se světly, dopravou, přípravou natáčecího plánu apod.

Film měl rovněž dost složité financování. Základní vklad, aby vůbec štáb mohl odcestovat do Ameriky, jim poskytl podnikatel Karel Janeček, část rozpočtu museli pokrýt režisér Benjamin Tuček a producent Zdeněk Janáček ze svých zdrojů.

Postprodukcí, která probíhala tři roky, bylo možné dokončit jen díky koprodukčním dohodám s postprodukční společností UPP a zvukovým studiem Soundsquare, a díky grantu od Státního fondu kinematografie. Film měl premiéru v roce 2018 na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech v nesoutěžní sekci.¹²⁴

Mars je ambiciózní projekt, dosti neobvyklý v kontextu české kinematografie, která příliš sci-fi nepřeje. A to nejen místem, kde se odehrává, ale i hodně improvizovaným způsobem natáčení. I přes velkolepou premiéru v Karlových Varech bohužel film skončil jako divácky i kriticky neúspěšný.¹²⁵

5.3 Děj

5.3.1 Ikarie XB 1

Příběh Ikarie se odehrává v roce 2163. Posádka lodi tvořená vědci má za úkol prozkoumat potenciální mimozemské formy života v soustavě hvězdy Alfa Centauri

---

¹²² Benjamin Tuček: Poslední tři roky jsem strávil na Marsu. *Kinobox.cz* [online]. Brno: Livesport TV [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/clanek/14963-benjamin-tucek-rozhovor>

¹²³ Benjamin Tuček o filmu Mars: "Chtěli jsme udělat něco jedinečného." *Czech Film Center* [online]. Praha: Státní fond kinematografie [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.filmcenter.cz/cs/novinky/1426-benjamin-tucek-o-filmu-mars-chteli-jsme-udelat-neco-jedinecneho>

¹²⁴ tamtéž

¹²⁵ Mars - Tržby a návštěvnost. *KINOMANIAK* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://kinomaniak.cz/filmy/mars/>

a vrátit se zpět na Zemi. Sledujeme epizody ze života členů posádky na lodi, dokud posádka nenarazí na nečekaný objekt – opuštěnou loď. Při průzkumu zjistí, že se jedná o pozemskou loď z 20. století, kde během cesty všichni lidé zemřeli. Dva členové posádky Ikarie poté zemřou, když omylem detonují jadernou bombu, kterou měla loď na palubě.

Následkem toho je poškozena i Ikarie. Při opravě jejího motoru jsou pak dva členové posádky přímo vystaveni záření tzv. Tmavé hvězdy. Zasažen je i zbytek posádky a začíná pomalu upadat do spánku, ovšem nikdo neví, jestli se ze spánku nakonec vzbudí. Těsně před usnutím zástupce kapitána MacDonald málem obrátí loď zpět směrem k Zemi, ale kapitán Abajev mu to na poslední chvíli rozmluví.

Po probuzení posádka zjišťuje, že členové posádky, kteří byli ve vesmíru přímo zasažení radiací Temné hvězdy, mají dramatičtější symptomy než zbytek posádky. V Michalovi vrcholí psychická labilita a paranoia, což dospěje do bodu, kdy málem zabije MacDonalda. Nakonec je krize překonána a loď přistává na Bílé planetě, kde se má setkat s mimozemskou civilizací.

5.3.2 Mars

Na zanedbanou vědeckou stanici na Marsu přijíždí pestrá skupina Čechů a jedna Slovenka. Potkávají se zde se zastaralým robotem Botem, který ji udržuje v chodu, má rád westerny a byl tam dlouhou dobu sám. Bohatý podnikatel Tomina chce Mars využít k podnikání a zároveň se tam oženit se svou snoubenkou Halkou, která s ním přicestovala. Velitel, který má potíže s autoritou u ostatních, sem přijel, aby kolonizoval Mars. Tím chce naplnit odkaz svého otce, který onu vědeckou stanici postavil a jehož popel hodlá na Marsu rozptýlit. Ve skupině je ještě slovenská psycholožka, která se má starat o to, aby posádka, a především velitel, dobře zvládali stresové situace, což psycholožka řeší sexem. Nejextravagantnější členkou skupiny je Vendy, jakási celebrita, která si myslí, že nejsou skutečně na Marsu, ale v nějaké reality show.

Na stanici jsou pochopitelně omezené zdroje, takže se lidé musí uskromnit, což se nelíbí milionáři Tominovi a věčně zákazy o přidělu jídla a vody porušuje, čímž podkopává autoritu velitele. Bot, kterého sestrojil velitelův otec a díky tomu ho Bot považuje také za svého otce, je rozčarovaný z toho, že ho lidé nechali tak dlouho o samotě a rozhodne se, že už nikdy nebude sám. Tomina se snaží vymyslet, jak využít Mars k byznysu a časem dojde k nápadu, že tam bude vyvážet odpad, což je plán, který kuje společně s inženýrem, kterému za to slíbí velitelskou pozici.

Vendy je stále mimo realitu. Svádí Bota, jelikož si myslí, že není robot, ale autista. Halka sama něco kuje a pod postelí cosi pěstuje. Tomina pokračuje v porušování pravidel, vyjí celou ledničku a poté požaduje sex po Vendy, která ho odmítne. Místo toho se vyspí s velitelem, což slyší celá posádka stanice. Včetně psychologičky. Vznikne tak konflikt mezi ní a Vendy, který vrcholí fyzickou konfrontací.

Poté ale přichází bouře, před kterou se posádka musí chránit tím, že si vlezou do skafandrů. Během toho Vendy prozradí, že je těhotná, psychologička to nezvládne a ve skafandru uteče ven ze stanice. Velitel, v tu dobu už prakticky bez autority, se jí s Tominou vydá hledat. Mezi těmi dvěma nastane konflikt, který vyvrcholí tím, že velitel Tominovi vytrhne ze skafandru hadičku s kyslíkem. Oba dva pak, stejně jako psychologička, přicházejí na to, že na Marsu se dá dýchat. Nikomu se tedy nic nestane.

Bot vyzná lásku Vendy, ta mu ji opětuje, čímž Bot realizuje svůj plán, aby nezůstal sám. Dojde ke svatbě Halky s Tominou, Halka si na svatbu přinese jako kytici rostlinky, které vypěstovala na Marsu. Film končí odchodem posádky ze stanice, kde zůstává jen Vendy a Bot, do toho slyšíme pláč nově narozeného dítěte a celé to završí citát v obraze „Realita je jen iluze vytvořená v mysli pozorovatele.“

5.4 Práce s žánrem

Ikarii lze zařadit do subžánru spacesuit sci-fi a rovněž do hard sci-fi. Příběh nám představuje velice propracovaný svět budoucnosti. Nalézáme zde všechny znaky typické pro tento žánr, jako např. hyperbolizovaný vědecký pokrok – hrdinové letí vesmírnou raketou k nejbližší hvězdě, Alfě Centauri.

Postavy vidíme interagovat s množstvím ve skutečnosti neexistujících technologických vynálezů, jejichž funkci si dokážeme dovodit z námi známého světa. Opět se jedná o dovedení vědeckého pokroku do důsledků – např. vonné „válečky“, ke kterým si členové posádky čichají, aby si připomněli vůni Země. (Mimochodem mají podobnou dějovou funkci, kterou v jiných filmech zastupují cigarety, které jsou zde označeny jako přežitek „sebranky z 20. století“.)

Pěkným motivem je zde robot Patrik, který by z našeho pohledu mohl být vnímán jako velmi pokročilá technologie, ale posádka se mu přitom směje, že je zastaralý, což je originální aktualizace tohoto žánrového prvku. Je to ale dost možná také klička od tvůrců, jak zabránit divákovi, aby se smál jeho nevkusnému designu.

Dále zde vidíme postavy prakticky používající teoretické znalosti z matematiky a astronomie, paprskomety, obrazovky napojené na kamery, mluvící počítač a další podobné prvky, které minimálně v době vzniku filmu běžně neexistovaly.

Všechny tyto prvky jsou funkčně propojené pro vytvoření situace, kde je něco *jinak* a postavy na to musí reagovat (což je další část definice sci-fi). V našem případě tato změna spočívá v tom, že posádka jsou první lidé, kteří se mají setkat s mimozemským životem. Tato snaha jim přináší překážky nejen ve formě psychických nástrah (stesk po Zemi, ponorková nemoc), ale i v podobě nečekaných objektů, které potkají ve vesmíru. Nejdříve je to stará vesmírná loď z 20. století, kde omylem dva členové posádky aktivují atomovou bombu a loď vybuchne, a poté Temná hvězda, která posádku nakazí svým zářením, což málem způsobí, že člen posádky *Ikarii* nasměruje zpět k Zemi, čímž by překazil misi.

Všechny tyto motivy fungují ve výstavbě děje, postavy na ně reagují logicky a adekvátně jejich povahám. Celkově se tak dá hodnotit, že film se sci-fi žánrem pracuje funkčně a představuje nám uvěřitelnou, logicky koherentní vizi budoucnosti.

Oproti *Ikarii* je *Mars* kombinací více žánrů, jak uvádějí také oficiální údaje od producenta.¹²⁶ Lze v něm nalézt prvky absurdní komedie, psychologického dramatu a sci-fi. Nicméně v rovině komedie se film často mívá účinkem. Většina humoru je postavena na absurdnu, ale jelikož divák je často v nejistotě, zdali absurdní momenty jsou záměrem nebo neobratností tvůrců, humorné momenty díky tomu často nevyzní. Pro nás je především určující práce se sci-fi žánrem, nicméně analýza se dotkne žánru filmu celkově. Co se týče subžánru v rámci science fiction, *Mars* nejlépe sedí do škatulky spacesuit sci-fi.

Na první pohled lze u *Marsu* odhalit zjevné sci-fi motivy – samotnou planetu, na které se hrdinové nachází, komplikace spojené s pobytem na ní (např. nedostatek kyslíku ve skafandru), antropomorfního robota a... to je zhruba vše. Nedožíváme se například, jak se postavy na Mars dostaly – prostě k základně přijdou. Chování jednotlivých charakterů taktéž nepůsobí, že by měli za sebou život odlišný tomu našemu současnému. Naopak, chybí nám vysvětlení, v jakém stavu je společnost budoucnosti. Víme pouze, že lidstvo už nejeví o pobyt na Marsu zájem, ale nedozvíme se proč. Dnešní člověk by spíše čekal, že Mars bude kolonizovaný, především kvůli tomu, že se lidstvo

---

¹²⁶ Mars. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401803/mars>

rozvíjí a potřebuje více prostoru. To ale v ději není nikterak ošetřené. Došlo snad k úpadku lidstva? Nebo lidstvo našlo jiné, vhodnější planety?

Tyto otázky samozřejmě nejsou pro pochopení děje klíčové, a ve spoustě filmů by ani zodpovězeny být nemusely, nicméně znejišťují diváka hned na začátku. Postavy totiž jinak vykazují znaky chování současného člověka, což je trochu matoucí. Máme tu pseudo-celebritu Vendy, která si fotí „selfička“ a mluví o Facebooku, velitel mise zmiňuje Windows 95 (nejspíš tím scenáristé chtěli docílit vtipné narážky, ale v podstatě to nedává smysl). Miliardář Tomina je charakterově typický český produkt divokých devadesátých let, který si myslí, že peníze mu dávají právo se chovat neurvale vůči ostatním a manipulovat jimi, Vendy zpívá písničku od Whitney Houston a zazní od ní hláška „*Whitney Houston, máme problém*“, a podobně.

Jako velice problematická se jeví postava Bota, který by se z podstaty věci měl chovat jako chladný logický stroj. Film za účelem dosažení komických momentů toto porušuje, což by mohlo fungovat, kdyby tyto odchylky od logiky byly vysvětlené. Nebo kdyby se ve filmu ukázal nejdříve moment, jak má Bot fungovat správně, a teprve poté by se toto chování začalo měnit. Takto nevíme, proč Bot začal projevovat emoce. Jak prolomil svoje programování? To by se mělo ve filmu ukázat nebo aspoň říci. Možná za roky samoty také nasál něco z typického češství?

Navíc již od začátku filmu ve voiceoveru vykazuje antipatii k lidstvu. Zároveň ale nechce být sám, přitom v interakcích s ostatními postavami působí jako chladný logický stroj. Tato nejednota taktéž není vysvětlena. Bot to sám obhazuje dlouhou samotou a čtením jediného westernového komiksu stále dokola. Ale stroj z logické podstaty nemá cítit samotu, a nemá mít potřebu si číst, protože jakožto bytost neemocionální nemá z čtení kovbojky žádný prožitek. Zde by byla potřeba vysvětlení, které nám děj nedává.

Film pracuje také s absurditou, resp. s absurdním humorem. Ten by ale měl být vystavěn tak, aby měl svoji vnitřní logiku, kterou sice na první pohled nerozeznáme (zde vzniká vtip), ale je tam. Nejvýraznější absurdní motiv je postava Vendy, která si myslí, že ve skutečnosti nejsou na Marsu, ale v reality show. Nevíme ale proč si to myslí. Film nám ani vizuálně nedává moc možností, jak pochopit její úhel pohledu. Z logiky věci musela Vendy vidět, že cestovali a přistáli na Marsu, přestože to ve filmu není ukázané. Vidíme množství širokých záběrů na okolí základny a nic nenaznačuje tomu, že by se někde odehrávalo něco na pozadí ve stylu např. *Truman Show* (1998, r. Peter Weir). Divák si tak může myslet, že Vendy je buď velmi hloupá, nebo trpí poruchou vnímání reality.

Další absurditou mimo jiné je, že se ke konci filmu dozvíme, že se na Marsu dá dýchat. Zde už se dá o humorném efektu pochybovat, i když je jasné, že tam tvůrci chtěli vybudovat jistý paradox. Jenže opět není vysvětleno, proč se zde dá dýchat. A proč postavy v jeden moment mají otevřené hledí skafandru a o pár minut později vidíme ve filmu svatbu, kde všichni mají hledí opět striktně zavřené, a to i při prvním manželském polibku. Co my bychom považovali za převratný objev, postavy vůbec nezajímá a víceméně na to nereagují.

Ano, možná by se dalo říci, že vědí něco, co divák ne. K tomu by šel i závěrečný záběr filmu s titulkem „*Realita je jen iluze vytvořená v mysli pozorovatele.*“ Ale vzhledem k tomu, že na konci filmu je jen pramalá změna v postojích postav – opět odcházejí ve skafandrech se zavřenými přilbami, stejně jako předtím přišli, Vendy si stále myslí, že je v reality show a ne doopravdy na Marsu – tvůrci nám tak nedávají vůbec žádný klíč k tomu, co si máme myslet.

Samozřejmě, můžeme zde s trochou fantazie nalézt další interpretační roviny, třeba tu, že se jedná o alegorii na současnou společnost, kdy dost možná žijeme ve světě virtuálním a začínáme mít problém ho odlišit od světa reálného. Ale to už jsme v rovině čistě spekulativní, kterou nelze z daného díla jednoznačně vyvodit.

Je otázkou, proč se vůbec tvůrci rozhodli diváka znejišťovat ohledně toho, zda jsou postavy skutečně na Marsu. K těmto pochybám děj jasně vede – skrz onu možnost dýchání mimo základnu a přesvědčení Vendy, že jsou v reality show. Ale nezdá se, že by tyto divákovy pochyby do děje přinášely nějaký přesah nebo cokoliv nového. Naopak přinášejí spíše zmatení a pocit, že děj nebyl pochopen. Možná by se mohlo jednat o pokus o pointu v tom smyslu, že český člověk zůstane Čechem, kamkoliv se vydá.

Rovina psychologického dramatu zde také příliš nefunguje, byť příběh vrhá hrdiny do psychicky náročných situací – hrozba smrti Halky na udušení, nevěra velitele nebo hrozící bouře. Ovšem ze všech těchto situací postavy vychází prakticky nepoznamenané – např. Halka dotazy na to, jak přežila bez kyslíku, „smázne“ tvrzením, že zadržela dech. Postavy se s tím smíří a dál se už chovají, jak kdyby se to nestalo. Podobně se chovají i v ostatních situacích, byť v reakci na nevěru se Vendy s psychologkou poperou a psychologka pak dokonce odejde do pouště, čímž riskuje svůj život. Nicméně dál se milostný trojúhelník psychologka-velitel-Vendy také vůbec neřeší.

Celkově tedy lze tvrdit, že *Mars* se žánry pracuje nefunkčně a nejednotně, což se bohužel podepisuje negativně na diváckém zážitku.

5.5 Dramaturgická výstavba díla

Oba dva filmy popisují příběh skupiny hrdinů, kteří se spolu ocitají uzavření na jednom místě, (téměř) bez možnosti odejít. To je katalyzátorem vzájemných konfliktů, kdy se musí vyrovnat s psychickou náročností dlouhého pobytu v nepřátelském prostředí. Jejich vyrovnávání se situací sledujeme skrze epizodickou strukturu drobnějších situací, které mají ilustrovat jejich běžný život v tomto novém prostředí a zároveň je divákovi přiblížit jako skutečné lidské bytosti. Taktéž oba dva filmy končí symbolicky narozením dítěte a příslibem pozitivní budoucnosti.

Jak už v některých ohledech naznačila předchozí podkapitola, je zřejmé, že na rozdíl od *Ikarie*, se v *Marsu* vyskytují nelogičnosti, které mohou dokonce zapříčinit nepochopení děje divákem. Patrně zde hrál velký vliv fakt, že na scénáři k *Ikarii* se pracovalo několik let, zatímco scénář k *Marsu* vznikl pouhý měsíc a z části se doděloval ještě během natáčení.

Rozdíl spočívá zejména v tom, že *Ikarie* má zdánlivě banální zápletku – posádka lodi musí překonat psychické nároky cestování vesmírem k dosažení všeobecně prospěšného cíle – kontaktovat mimozemskou civilizaci. *Mars* naproti tomu rozvíjí mnoho dějových linek, které nedokáže uzavřít buď vůbec, nebo neuspokojivě. Oproti *Ikarii* zde není jedna jasná hlavní linka, ale více příběhových linek, které mají zhruba podobnou váhu – Tominův podnikatelský záměr s Marsem, velitelův vztah k otcovu odkazu, milostný trojúhelník psycholožka-velitel-Vendy, Vendy a její konspirační teorie ohledně reality show, Bot a jeho plán, jak vyzrát nad samotou... Jediná důsledně uzavřená linka je ta Botova, kdy zůstane na Marsu s Vendy a budou spolu vychovávat její dítě. Ostatní linky jsou buď nedořečené, nebo vyloženě otevřené (především vztah psycholožka-velitel).

I když *Ikarie* také obsahuje další dějové linky, jsou tyto linky většinou velice prosté, ale funkčně vybudované a uzavřené. Týkají se osobních příběhů jednotlivých postav – MacDonalda zradí žena, když mu tvrdí, že nemůže letět s ním, protože je těhotná, což ho v důsledku málem dovede k tomu, aby loď otočil směrem k Zemi. Lorenc se zamiluje do Evy, vztahy Anthonyho a robota Patrika nebo Štefa a její dítě.

Mars celkově působí dějově nesoudržně, jakýsi rámeček příběhu dává Botův voiceover, který nás provází příběhem a alespoň nějakým způsobem napojuje jednotlivé, jinak dost izolované, situace na sebe. Používá přitom citáty pravděpodobně z westernového komiksu a metaforicky přirovnává lidskou kolonizaci Marsu k dobývání Divokého západu Evropany. Ani tato domněle filozofická nadstavba nepřináší příběhu další rozměr. Analogie k Divokému západu moc nefunguje, na což upozorňuje i sám Bot prohlášením, že na Marsu nejsou žádní domorodci, které by nově příchozí mohli povraždit. Nabízí se tedy otázka, proč to vlastně říká? Má to vyznít tak, že i my jako společnost, si stejně jako Bot, jen na něco hrajeme?

Na voiceoveru je vidět, že byl pravděpodobně napsán až během postprodukce. A to nejen kvůli tomu, že hlas Bota (který hovoří výhradně anglicky) namluvil Billy Rayner místo jeho představitele Ondřeje Douleho, ale také fakt, že podle titulků se na Botových dialozích podílel scenárista Robert Geisler, který nebyl přítomen na natáčení.¹²⁷ Tím pravděpodobně také vznikla nekonzistence v Botově chování, kdy v komentáři je emoční a silně pohrdá lidmi, zatímco naživo v interakci s lidmi je emočně chladný a odtažitý.

Mars obsahuje v ději mnoho nelogičností či nevysvětlených věcí. Například, proč postavy nosily kameny na skleník, proč si Tomina ve skafandru bere velitele stranou na rozhovor, přestože se očividně domlouvají vysílačkami a slyšet je musí všichni, proč je ve filmu motiv angličtiny, kterou neustále prosazuje velitel¹²⁸, proč se stále oblékají do skafandrů, když pak zjistí, že se venku dá dýchat a mnoho dalších. V zásadě vše spojuje pouze motiv absurdity, což se zdá být velmi slabé, aby to udrželo celý film. Díky neuzavřenosti a tematické rozbíhavosti těchto jednotlivých motivů je *Mars* jako celek nesoudržný. Proto oproti němu *Ikarie* působí daleko lépe – je lépe vystavěná, má lepší vývoj děje i postav a je srozumitelnější. *Mars* by možná lépe fungoval jako krátký film, případně filmová anekdota, která by si vybrala jeden klíčový absurdní motiv a ten rozvinula do uzavřeného dějového oblouku.

Filmy se liší také poselstvím, které se snaží říci. A také způsobem, jak ho podávají. Příběh *Ikarie* skrze žánr, prostředí hvězdné lodi a komplikace, které posádce způsobuje povaha jejich vesmírné mise, slouží k tomu, aby nám z jiné perspektivy ukázal pohled na

¹²⁷ Mars. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/401803/mars>

¹²⁸ režisér filmu Tuček uvedl, že to byla inspirace reálnou situací, kdy po nich v pravidlech pobytu požadovali, aby oficiální komunikace s provozovateli základny probíhala anglicky, viz <https://www.kinobox.cz/clanek/14963-benjamin-tucek-rozhovor>

lidstvo jako celek se všemi jeho slabostmi, nedostatky, ale i pozitivními vlastnostmi. V tomto smyslu je možná trochu příliš návodná pasáž s nalezenou lodí z 20. století s lidmi, kteří kouří, provozují hazard a na palubě mají nukleární zbraně. Nicméně film na konci přináší jasné, ale nikterak klišovitě poselství, že lepšího světa můžeme dosáhnout nejen skrze důvěru ve vědu, ale taky skrze důvěru sami v sebe (a své morální hodnoty). „*Naštěstí člověk není tak dokonalý jako stroj, a proto mu někdy nezbyvá, než doufat a věřit.*“

Naproti tomu v případě *Marsu* prostředí stanice na planetě neposkytuje pohled na nás jako lidi z odlišné perspektivy. Respektive film by k tomu marsovské prostředí ani nepotřeboval. Lze zde rozeznat snahu o společenský komentář skrz charakterizaci postav, která ovšem zůstává většinou v rovině jednorozměrné karikatury, nepřináší žádnou změnu či nové východisko a především nemá vývoj. Máme zde klasický typ neurvalého zbohatlíka, který za vším hledá jen prospěch pro sebe sama, jeho snoubenku, která je prototypem partnerky, jež svému partnerovi toleruje prakticky cokoliv. Poté je tu groteskně hloupá blondýna, velitel, jenž si zoufale snaží vydobýt respekt, ale z nějakého důvodu ho nemá, jeho nevýrazný kolega podrazák a psychologka, která dělá všechno, jen ne práci psychologa. Postavy během filmu charakterovým obloukem neprojdou vůbec nebo velmi povrchně (velitel se smíří se smrtí otce, Vendy se rozhodne vychovat dítě na Marsu), což na diváka může působit tak, že mu nebude jasné, proč ho tvůrci nutili s filmovými postavami prožít tento sled událostí. Pochopitelně existují filmy, kde postavy neprojdou změnou, ale většinou se jedná buď o filmy nepřiběhové, nebo celá pointa příběhu je právě v tom, že se postava nezmění. *Mars* se nezdá být ani jedno, ani druhé.

Závěr filmu se pak točí kolem tématu lásky, ovšem nabízí dost rozporuplné poselství, když na jednu stranu tvrdí (skrz Botův voiceover), že láska překoná všechno, na druhou stranu o pár minut dříve tvrdí, že je snadnější zůstat na Marsu, když věříte, že na Marsu nejste s robotem, ale s autistou. Vendy navíc věří, že ji Bot miluje, on ale ve skutečnosti nechce pouze zůstat na planetě sám. Ve výsledku by se tedy poselství dalo vyložit jako relativizace toxických vztahů, což pravděpodobně tvůrci v úmyslu neměli. Zamýšlenou pointou možná původně bylo spíše něco ve stylu, že nedokážeme žít na Marsu proto, že nedokážeme žít ani sami se sebou.

5.6 Komunistická ideologie v ději *Ikarie*

Za zmínku ještě stojí, jakým způsobem se povedlo Juráčkovi s Polákem v *Ikarii* zakomponovat povinné ideologické motivy, poplatné tehdejší době. Můžeme zde nalézt

drobné narážky, které neznalý člověk ani nemusí zaregistrovat – je to např. motiv víry v socialismus zhmotněný v situaci, kdy MacDonald chce otočit loď zpět k Zemi a tím sabotovat misi. Kapitán Abajev (ne náhodou Rus) ho ale přesvědčí replikou „*Musíš věřit!*“. Přesto je to podané nenásilně, že ani v dnešním kontextu apel v této podobě nepůsobí nepatřičně. Záleží jen na interpretaci. Oproti tomu si autoři neodpustili ani rýpnutí do tehdejšího systému. Za to se dá považovat replika narážející na přítomnost zastaralého robota Patrika – „*Tady jsou všichni roboti centrálně řízení.*“, což by se dalo interpretovat jako narážka na centrálně řízené hospodářství, které pochopitelně v dokonalé komunistické společnosti zítřka musí být.

Potom tu je více očividný ideologický apel celkem konkrétně namířený proti Západu, kdy posádka narazí na opuštěnou loď ze Země, která představuje vše, co je špatné – peníze (kapitalismus) a chamtivost, cigarety, alkohol, upřednostňování vlastního prospěchu před prospěchem celku (kapitán lodi otrávil zbytek posádky, aby mu zbylo více kyslíku pro sebe) a samozřejmě nukleární bomby, které posléze i vybuchnou a zničí tím zbytky zkažené minulosti.

5.7 Společenská ideologie *Marsu*

Přestože *Mars* vznikl v době, kdy cenzura už neexistuje, a nikdo tvůrce nenutí do filmů vkládat povinná poselství, společenský kontext doby se v něm nevyhnutelně projevuje také. Tím způsobem, že film ve snaze budovat humorné situace poukazuje na nešvary dnešní doby, většinou typické pro české prostředí.

Tím je např. Vendy, která si dělá selfie, čímž nás příběh upozorňuje na dnešní trend zveřejňování svého života a fotek sebe sama na sociálních sítích, jenž hraničí s narcismem. Dále je to typické prospěchářství, viditelné jak v byznysu, tak i v politice, kdy se lidé neohlíží na důsledky a jde jim pouze o jejich materiální blaho, což symbolizují postavy Tominy a velitelova zástupce, kteří plánují, jak na Mars budou vyvážet odpadky za vidinou zisku. Tematizuje se tu, byť relativně nerealisticky, i dnešní nestálost partnerských vztahů, představená ve formě milostného trojúhelníku mezi velitelem, psychologkou a Vendy. V podobě velitele bez autority se zase zpodobňuje typ muže, typicky politika, který je skrz peníze ovládán bohatším člověkem, byť je ve formálně nadřazené pozici.

Možná se tak *Mars* snaží naznačit jakousi inkluzivní ideologii, kde v liberálním světě dostávají šanci všichni lidé, ať už jsou povahově jacíkoliv, protože je to ve výsledku pro společnost prospěšné.

Filmy nikdy nelze vyjmout z kontextu doby, ve které byly natočeny. Proto se ideologie, ať už oficiální nebo podvědomě sdílená, vyskytuje jak v obou zmíněných filmech, tak ve všech filmech obecně.

5.8 Shrnutí

Máme tu co dočinění s filmy, jejichž dobové přijetí má v relativní podobě některé společné jmenovatele. Návštěvnost v kinech byla u obou považovaná za neúspěch – i když přece jenom 600 tisíc diváků *Ikarie* je dost relativní neúspěch oproti pouhým 700 divákům u *Marsu*. Zároveň se *Ikarie* od té doby průběžně uvádí v televizi, kde ji se vši pravděpodobností viděly miliony diváků.

Na druhou stranu je neúspěch nevyhnutelně poměřován rozpočtem filmu, který na *Ikarii* byl v té době rekordní (8 milionů Kčs údajně)¹²⁹ a *Mars*, který měl také rozpočet 8 milionů Kč¹³⁰, jenže o téměř 50 let později, kdy došlo k výrazné inflaci. Doboví kritici shodně oba filmy nepochválili, nicméně opět je třeba myslet na to, že u *Ikarie* byla tehdejší kritika nutně zabarvená ideologií, a navíc film byl pozitivně kriticky přijat v zahraničí, zatímco *Mars* se zahraničního úspěchu nedočkal a je všeobecně považovaný spíše za film nekvalitní.

Na případě těchto dvou filmů, můžeme vypozařovat i změnu v přístupu k tehdejšímu a dnešnímu žánrovému filmu. *Ikarie* měla zcela jasně výhodu jak v čase, který byl věnován její literární přípravě, tak i v tom, že se jedná o literární adaptaci (byť hodně volnou). Scénář *Marsu* dostatečnou péči nedostal, a tak i přes to, že nabízí spoustu zajímavých nápadů a příběhových motivů, je nedokáže plnohodnotně rozvinout. Možná i proto si tvůrci chtěli pomoci absurdním humorem, který ale kvůli absenci logiky na pozadí zpravidla nefunguje.

Další typickou věcí pro porevoluční dobu je, že *Mars* měl problémy s financováním, byl to projekt narychlo zorganizovaný, natočený s nedostatečným štábem. Pro tvůrce bylo nutné hledat alternativní cesty realizace (zde se jedná hlavně o lokaci), aby mohli vůbec žánrový film natočit. Polákův štáb namísto toho točil v dekoraci

---

¹²⁹ STRUSKOVÁ, Eva a Jan KŘIPAC. Byl jsem maximalista. Rozhovor s Jindřichem Polákem o režii žánrových filmů. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/byl-jsem-maximalista-rozhovor-s-jindrichem-polakem-o-rezii-zanrovych-filmu>

¹³⁰ Mars - Tržby a návštěvnost. *KINOMANIAK* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://kinomaniak.cz/filmy/mars/>

na Barrandově, protože *Ikarie* byla točená v době, kdy měl na natáčení filmů monopol stát, a tak shánění financí fungovalo výrazně odlišně.

Je očividné, že také v našich končinách jsou malé zkušenosti s tvorbou sci-fi. Ať už v případě *Marsu* nebo např. *Důvěrného nepřítele* (2018) Karla Janáka, který vyšel ve stejný rok, je poznat, že autoři nejsou zběhlí v práci s futuristickými motivy a neumí je logicky v příběhu vystavět. Tvůrci *Ikarie* těmto nesnázím čelili také, ovšem jim se s nimi povedlo vypořádat díky dostatečně kvalitní přípravě, konzultacím s odborníky a pochopitelně se mohli opřít o literární předlohu zkušeného sci-fi autora.

Je ale potřeba přiznat autorům *Marsu* kredit za to, že se vůbec pokusili o něco takového a dotáhli projekt do konce. *Mars* je zároveň hodnotný svou vizuální stránkou, která je díky kvalitní kameře a výpravě největším pozitivem filmu, a to navzdory tomu, kde a v jakých podmínkách se natáčelo. Jen je škoda, že společensky satirický přesah, ke kterému film směřoval, zůstal ve výsledku nedotažený. Nicméně pokud má u nás žánrový film jednou být opět kvalitní, je potřeba více takto odvážných projektů a žánrovou tradici, která tu zatím není, tím vybudovat.

ZÁVĚR

Rešerší literárních zdrojů se v této práci podařilo vytvořit průřez českou sci-fi kinematografií, který nám ukázal jasný upadající trend tvorby v tomto žánru, kdy se nejvíce filmů s prvky sci-fi točilo v 70. a 80. letech, zatímco v porevoluční době produkce upadla. Pravděpodobně k tomu došlo i v důsledku transformace ze státem řízené kinematografie na nezávislou, kdy producenti museli začít kalkulovat s diváckým potenciálem svých filmů a časem se začali vydávat spíše cestou jistého výdělku, než rizikem v podobě obecně nákladnějšího sci-fi žánru. Na druhou stranu výzkum ukázal, že ve sféře neprofesionálního filmu se skrývá potenciál v podobě nastupující generace, která by mohla časem situaci otočit.

Analytická část díky porovnání filmů *Ikarie XB 1* (1963) a *Mars* (2018) odhalila to, že kvalitní sci-fi se zde dříve natočit dalo. Dnešním limitem tak nejsou pouze chybějící finance, ale také nezkušenost autorů s tímto žánrem a tvůrčí kvalita. Zároveň nesnadné podmínky pro produkci sci-fi a dalších žánrových filmů vedou k tomu, že filmy nejsou dostatečně propracovány ve fázi vývoje scénáře a při jejich realizaci musí tvůrci přistupovat ke kompromisům na úkor kvality.

Celkový trend se ale pomalu zlepšuje. Za posledních deset let se počet sci-fi filmů nebo filmů se sci-fi prvky zvýšil, a to jak v neprofesionální, tak profesionální sféře. Tvůrci *Marsu* si zaslouží uznání za jejich odvalu a ambice natočit takto neobvyklý film a snad se k nim do budoucna přidají další projekty. Vyhledky jsou nadějně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

TIŠTĚNÉ ZDROJE

- [1] BORDWELL, David a Kristin THOMPSON. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2011, 680 s. ISBN 978-80-7331-217-6.
- [2] HORÁK, Oto. Režisérské hvězdy v časech komerce. *Cinepur: čtvrtletník dobrého filmu*. Sdružení přátel Cinepuru, 2013, 20(85). ISSN 1213-516X.
- [3] ČULÍK, Jan. *Jací jsme: česká společnost v hraném filmu devadesátých a nultých let*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-254-1.
- [4] DOMINKOVÁ, Petra. Sci-fi v českém podání. *BIOGRAPH (magazín pro film)*. Filmclub - Přírodovědecké fakulty MU Brno, 1998, 2(3-4).
- [5] GOTTHARD, Pavel. *Skutečný stroj času: Scenáristické postupy v českých sci-fi filmech mezi lety 1918-1989*. Disertační práce. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, 2015. Vedoucí práce prof. Mgr. Jan Gogola.
- [6] JIŘIŠTĚ, Jakub. Optimisté a skeptici – Dramaturgické konfrontace sci-fi filmu Ikarie XB 1. In: Česálková, Lucie (ed.). *Zpět k českému filmu: politika, estetika, žánry a technika*. Praha: Národní filmový archiv, 2017, s. 167–199.
- [7] NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. Praha: Albatros, 1981, 373 s. ISBN 13-901-81.
- [8] PTÁČEK, Luboš. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, 514 s. ISBN 80-85839-54-7.
- [9] URGOŠÍKOVÁ, Blažena. *Vědeckofantastický film*. 2. dopl. vyd. Praha: Československý filmový ústav, 1983.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- [1] *Be2Can [online]*. Praha: Film Europe Media Company, 2022 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: <https://www.be2can.eu>
- [2] *Box Office Mojo [online]*. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://www.boxofficemojo.com/>

- [3] *Cinemart.cz* [online]. CINEMART [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.cinemart.cz>
- [4] *Česká televize* [online]. Praha [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/>
- [5] *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Praha: POMO Media Group, 2022 [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz>
- [6] *ČFTA* [online]. Praha: Česká filmová a televizní akademie [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.ceskylev.cz/>
- [7] *Czech Film Center* [online]. Praha: Státní fond kinematografie [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.filmcenter.cz/>
- [8] *DAFilms.cz* [online]. Praha: Doc-Air Distribution [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://dafilms.cz/>
- [9] *Deník.cz* [online]. Praha: Vltava Labe Media [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/>
- [10] *FDb.cz* [online]. Praha: HyperMedia [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.fdb.cz/>
- [11] *Festival spisovatelů Praha* [online]. Praha [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: <https://www.pwf.cz/>
- [12] *FILMDAT - Nadnárodní registr neprofesionálního filmu* [online]. Teplice: FILMDAT [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.filmdat.cz>
- [13] *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/>
- [14] *iDNES.cz* [online]. Praha: MAFRA [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/>
- [15] *Internet Movie Database* [online]. IMDb.com, 2022 [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/>
- [16] *Kinobox.cz* [online]. Brno: Livesport TV [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.kinobox.cz/>
- [17] *KINOMANIAK* [online]. [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://kinomaniak.cz/>

- [18] *Reflex.cz* [online]. Praha: CZECH NEWS CENTER [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz>
- [19] *SF Encyclopedia* [online]. SFE, 2022 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://sf-encyclopedia.com>
- [20] *Startovač* [online]. Praha: Army of Darkness [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://www.startovac.cz/>
- [21] *Star Trek: Bridge* [online]. FSFilm, 2020 [cit. 2022-01-30]. Dostupné z: <https://startrekbridge.com/>
- [22] *Television History - The First 75 Years* [online]. TVhistory.TV, 2013 [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <http://www.tvhistory.tv/>
- [23] *Týden.cz* [online]. Praha: ARBOmedia s.r.o, 2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.tyden.cz>
- [24] *YouTube* [online]. Mountain View (California): Google [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.youtube.com>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČSFD Československá filmová databáze

IMDb Internet Movie Database

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Seznam českých sci-fi filmů před rokem 1946 .....</i>	<i>30</i>
<i>Tabulka 2 Seznam českých sci-fi filmů mezi lety 1946-1968 .....</i>	<i>39</i>
<i>Tabulka 3 Seznam českých sci-fi filmů mezi lety 1969-1989 .....</i>	<i>47</i>
<i>Tabulka 4 Seznam českých celovečerních sci-fi filmů po roce 1989 .....</i>	<i>55</i>
<i>Tabulka 5 Seznam českých televizních sci-fi seriálů po roce 1989 .....</i>	<i>55</i>
<i>Tabulka 6 Seznam českých studentských a krátkometrážních sci-fi filmů po roce 1989 .....</i>	<i>59</i>